سماجڪ ڪهاڻين

جو

مجموعو

سوامي

ليکڪ:

ايم. ڈي. ياڈيم، اجمير

سوامي

(سماجڪ ڪهاڻين جو مجموعو)

ليکڪ :
ايم. ٽي. ڀاٽيه
ايم. اي
اجمير
ٽيليفون نمبر 32766

فهرست

Swami

Collection of Social Short Stories

By

M. T. BHATIA
M.A.
508/25, Bhang Baori, AJMER-305001
T. No. 32766

First Edition : **1996**

Published by :
M. T. BHATIA
M.A.
508/25, Bhang Baori, AJMER-305001

Printed by :
SUNDER PRINTING PRESS
Kaisar Gunj, AJMER-305001

Price ; Rs. 20/-

سوکڙي طور ليکڪن کي موڪليو ڪاپيءَ ۾ اُن ڪتابن جو پيار گهر ۾ رکي ٿو ڇڏجي. C.H.D. وارن گڏ رهي ۴ سالن کان سنڌي ڪتاب ڇپي ڪاري خريداري ڪرڻ ڪئي آهي. ليکڪ جي حالت اهڙي اچي ٿي آهي جو ڪتاب لکي ڇپائڻ هڪ قسم جي تڪليف پئي مسئلو ٿي پيو آهي. راجستان اڪادمي وارن جو ساٿ آهي جو ڪتاب ڇپجي ٿو ۽ نه ڪنهن ۾ ليکڪ کي اڪيلي سر طاقت اڄڪلهه جي وقت ۾ ڪونهي آهي جو ڪتاب ڇپائي سگهي. اڄڪلهه سنڌي پڙهندڙ ٻالڪ ڪونه رهيا آهن ۽ نه ورلي ڪنهن کي وقت آهي جو ڪتاب پڙهي.

مان شڪرگذار آهيان شري ڪشن موٽواڻي ۽ سنڌ پرڪاس وارن جو جن مون کي ڪتاب مشڪل حالت ۾ ڇپي ڏنو. پڙهندڙن جو مان ٿورهوندي مسز ليلا ڀاٽيه کي وساري نٿو سگهان جو هن عمر ۾ مون کي ساٿ ڏئي رهي ٿي.

ايم. ٽي. ڀاٽيه اجمير

منهنجا ٻه اکر

سوامي منهنجو پهريون ڪتاب آهي. منهنجا ۴ ڪتاب ڪاڄڪي رام ۽ ڪرفيو مزاحيه ڪتاب آهن. ڪنواري ۽ ڪاڄڪي ڪنٽي سماجڪ ڪهاڻين جا ڪتاب آهن. منهنجي ڪتابن ۾ سماجڪ جون اوڻايون مزاق جي روپ ۾ پيش ڪيون ويون.

هن سوامي ڪتاب ۾ سڀ سماجڪ ڪهاڻيون آهن. اڄڪلهه جي وقت ۾ ڪتاب ڇپائڻ هڪ مٺي جو سور آهي. اڳ ۾ ڪتاب ڇپائڻ ۾ ايتريون تڪليفون ڪونه هونديون هيون جيتريون اڄڪلهه جي وقت ۾ آهن. اڄڪلهه ڪامپوزيٽر ڪونه ٿا ملن. جيڪڏهن ملن ٿا ته ڪامپوز ڪرڻ ۾ ايتريون غلطيون ٿا ڪن جو پروف ڏسندي اکين ۾ سور اچي پوي ۽ غصو پئي طرف اچي. ڪتاب ڇپائڻ معنيٰ پنهنجي طبيعت خراب ڪرڻ آهي. هر وقت پريس جا چڪر لڳائڻا ٿا پون. ڪتاب ڇپجڻ کانپوءِ به ڪافي غلطيون ڪتاب ۾ رهجي ٿيون وڃن جنهن ڪري ڪتاب پڙهڻ جو مزو نڪري ٿو وڃي. ڏينهون ڏينهن سنڌي ڪتاب پڙهڻ جا پاٺڪ به ڪي ورلي ورلي آهن. ڪتاب ڇپائي ڪري گهر ۾ رکيا آهن يا ڪي ڪتاب

سوامي

اڄ سوامي مهراج سان خبر نه آهي نه ڪهڙي ڳالهه ٿي هئي جو هو اڃان تائين جاڳي رهيو هو! سوامي جن جو اهو اصل نيم هو ته هو رات جو 8 بجي بتي وسائي ڪمرو بند ڪري ڇڏيندو هو. وري صبوح جو 3 بجي اٿندو هو. پر اڄ سندس شش هري شرڻ ڏسي رهيو هو ته سندس گرو کي ننڊ ڪو نه ٿي آئي. هن اهڙي حالت پهرين گرو جي اڳ ڪڏهن نه ڪو نه ڏٺي هئي.

هري شرڻ پنهنجي گرو جي سيوا ۾ گذريل 15 سالن کان هو. هري شرڻ پنهنجي گرو جي هر ڪنهن ڳالهه کان واقف هو. سندس گرو پورڻ روپ ۾ سنياسي، ڪامل پرش، پهچل انسان ۽ دنيا کان پري هو. سندس گرو وقت ڪو نه ايندو هو ته سندس گرو هميشه مشڪي، ڪومل هردي ۽ مٺي واڻيءَ سان دکي دلين کان سندن دل جو حال وٺندو هو. ڪنهن ڪالهوءَ کين هر هڪ ڳالهه جي صلاح ۽ سماڌان نه ڪندو هو. ڪو غريب ايندو هو ته الهيءَ کي اڪي پئسي جي مدد به ڪندو هو.

پر اڄ گرو مهراج اڪيلو ويٺو هو ٻتي ٻري رهي هئي هو ڪجهه سوچي رهيو هو. سوچيندي سوچيندي

Gratitude

This book is published with Partial Financial aid given by Rajasthan Sindhi Akademy.

شڪر گذاري

هي ڪتاب راجسٿان سنڌي اڪاڊمي طرفان مليل آنشڪ مالي مدد سان ڇپيو ويو آهي.

आभार

यह पुस्तक राजस्थान सिन्धी अकादमी द्वारा प्रदत्त आंशिक आर्थिक सहयोग से प्रकाशित किया गया है।

سچو ڏينهن ڪٽيا کان ٻاهر ڪو نه نڪتو. هري شرڻ کانسواءِ سڀني ششن انهن ۾ سمجهيو ته گرو مهراج شايد ڀڄتي ڪري رهيو آهي، ڪنهن به شش کي اها خبر ڪانه هئي ته گرو مهراج سان ڪهڙي ويڌن آهي؟ شام جو گرو مهراج ستسنگ ڪرڻ ويٺو. ٻئي ڏينهن به اهين آيو ته ستسنگ ۾ اهائي صبوح جهڙي ڳالهه هئي. سڀئي ستسنگي پاڻ ۾ سس پس ڪرڻ لڳا، ڪنهن کي همٿ ڪانه ٿي اٿي ته گرو مهراج کان پڇن ته ڪهڙي ڳالهه آهي؟

رات جي وقت هري شرڻ سانجهي روٽڪار ڏني. اها حالت گذريل هفتي کان هلندي پئي آئي. هري شرڻ کي ڏاڍي تڪليف ٿي رهي هئي پنهنجي گرو جي حالت تي. گرو مهراج شام جو گهمڻ ويندا هئا، پر اهو به بند ڪري ڇڏيائون. نيٺ هري شرڻ کان رهيو ڪونه ٿيو. هو سڌو گرو مهراج جي ڪمري ۾ گهڙي ويو. گرو مهراج هري شرڻ کي ڏٺو ته سندس ڇرڪ نڪري ويو. هري شرڻ پنهنجي گرو جا پير پڪڙيندي چيو، ”گرو مهاراج، منهنجي بي ادبي لاءِ مونکي معاف ڪريو جو مان بنا موڪل جي توهان جي ڪمري ۾ گهڙي آيو آهيان. مان توهان کي گذريل هفتي کان هن حالت ۾ ڏسي رهيو آهيان مان پاڻ کي روڪي نه سگهيس توهان

سندس اکين مان ڳوڙها ڪرڻ لڳا. سيٺيءَ شش پنهن جي پنهن جي ڪمري ۾ سمهيا پيا هئا. پر هري شرڻ جاڳي رهيو هو. هري شرڻ پنهن جي گرو جي اهڙي حالت ڏسي ڏاڍي سوچ ۾ پئجي ويو. کيس همت ڪو نه ٿي ٿي ته هو وڌي ڪري گرو کان پڇي ته ڪهڙو سبب آهي جو توهان جي اکين مان ڳوڙها ڪري رهيا آهن؟ ڇاڪاڻ ته سندس گرو کي غصي جي ماترا وڌيڪ هئي. مٿان وري رات جا ٻارهان ٿيا هئا پر گرو مهراج اڃان سمهڻ جي ڪو نه پيو ڪري ۽ نه وري هري شرڻ کي ننڊ پئي اچي. ليڪن ننڊ ٻنهي جڻن کي پنهن جا لهر هنيا. خبر نه آهي ته ڪهڙي وقت گرو ۽ چيلي کي ننڊ آئي!

گرو مهراج پنهن جي نيم انوسار صبوح جو ستسنگ ڪرڻ لاءِ ويٺو پر گرو مهراج اڄ ستسنگ ڪجهه تڪليف ۽ درد ڀري آواز ۾ ڪري رهيو هو. ستسنگين ائين ٿي سمجهيو ته گرو مهراج کي شايد اڄ ڪا تڪليف آهي. تنهن ڪري دک ڀرئي آواز ستسنگ ڪري رهيا آهن. ستسنگ پوري ٿيڻ کان پوءِ گرو مهراج پنهن جي ڪمري ۾ هلي ويو.

هري شرڻ اهو سڀو رنگ ڏسي رهيو هو؟ سوچي رهيو هو ته گرو مهراج کي ڇا ٿيو آهي؟ اڄ گرو مهراج

جڏهن ڏٺائين عورت ٽهڪ ڏيندي هئي، انهيءَ
راس گرو مهراج کي ننڊ ڪونه ايندي هئي ۽ ڏاڍو
پريشان ٿي پوندو هو. پر جڏهن ڏٺائين هوءَ چپ
ڪري نڪري ويندي هئي ته گرو مهراج آرام جي
ننڊ ڪندو هو. سو ڇو؟ اها ڳالهه هري شرڻ سمجهي
ڪونه سگهيو. هوءَ عورت مهني ڪن کان جهنگل ۾
رهندي هئي. هڪڙي ڏينهن هري شرڻ جي زور
ڀرڻ تي گرو مهراج انهيءَ عورت جي ماڙي ۾ پهتو.
گرو مهراج چوڻ لڳو، "اي منهنجا پيارا هري شرڻ!
اها عورت تون جيڪا روز ڏسين ٿو، سا منهنجي
زال آهي. مان هن کي ٢٠ سال اڳ ٻن ٻارن سوڌو
ڇڏي ڪري گهر مان نڪري ويس. مان هڪ وڏو
سيٺ هيس. مون وٽ سڀ ڪجهه هو. نوڪر چاڪر
پئسو، ڪار ۽ عزت به هئي. پر منهنجي زال منهنجي
لاءِ هڪ قسم جو ڪارو داغ هئي. جنهن ڪري مون
ڏٺو ته ماڻهو مون تي آڱر کڻڻ لڳا. انهيءَ حالت جي
ڪري اسان ٻنهي جي وچ ۾ جهيڙو ٿيندو هو.
هڪڙي ڏينهن جوش ۾ اچي مون گهر ڇڏي ڏنو ۽
هيءُ ويس ڌارڻ ڪيم. تڏهن سان گڏ گهر جي به خبر
رکندو آيس. مون کي خبر پيئي ته پٽ ٻئي آفيسر
ٿيا آهن ۽ زال گهر کان ٻاهر نڪري ڇڏي ڏنو آهي.
هڪڙي ڏينهن هوءَ به لوڪن جي طعنن ڪري گهر

ڪري مان توهان جي ڪٿا ۾ ڪهڙي آيو آهيان"
وڌيڪ هري شرڻ چوڻ لڳو" گرو مهراج مان توهان
جي شيوا ۾ گذريل ۱۵ سالن کان آهيان. پر مون
توهان جي اهڙي حالت اڳ ڪڏهن به ڪونه ڏٺي
آهي! اڄڪلهه توهان کي ڇا ٿيو آهي؟ توهان سان
ڪهڙي ويڌن آهي؟ توهان مونکي پنهنجو پيار
سمجهي سڄو حال ٻڌايو." هري شرڻ جي ليلائڻ ۽
ٻاڏائڻ تي گرو مهراج روئي ويٺو. گرو مهراج کي
روئندو ڏسي، هري شرڻ به روئي ويٺو. ليڪن گرو
مهراج ڪلاڪ کن رنو. گرو مهراج جي روئڻ ڪري
سندس دل جو بوجهه هلڪو ٿيو. گرو مهراج هري
شرڻ کي چيو ته هيءَ هڪ راز آهي، جو مان توکي
ڪنهن وقت تي ٻڌائيندس، ته مان ڇو پريشان آهيان؟
گرو مهراج پنهنجي نيم مطابق روز شام جو گهمڻ
ويندو هو ساڻس گڏ سندس شش هري شرڻ به
هوندو هو. گرو مهراج گهڻو ڪري جهنگل طرف
گهمڻ ويندو هو. جيئن گرو مهراج جهنگل ۾ گهمندو
هو ته الهيءَ وقت کيس هڪ عورت ملندي هئي.
جنهن کي گرو مهراج ڪجهه به ڏيندو هو. گرو
مهراج الهيءَ عورت کي عزت ۽ پيار سان گهوري
نهاريندو هو. هوءَ عورت به گرو مهراج کي گهوري
نهاري ڪري وڏو ٽهڪ ڏئي هلي ويندي هئي.

هو ڇپ ڪري نڪري ويندي آهي ته
انهيءَ جو مطلب آهي ته هو ٻاهر شرمندي ٿيندي
آهي ۽ چوندي آهي ته مون ڪٿرو نه. توهان سان
انياءُ ڪيو! ائين چئي ڪري گرو مهراج ٿڌو ساهه کنيو.

گرو مهراج اڳتي چوڻ لڳو، بت هرٻشرڻ،
منهنجي مرڻ ڪانپوءِ تون گاد ٻسر ٿبج. هيءُ منهنجي
آخرين راءِ آهي. صبوح جو جڏهن وقت تون موالڪي
شانت ڏسين ته سمجهان ته مون هيءُ چولو ڇڏيو
آهي. مڏهن جو ڪريا ڪرم تون ڪج. انهيءَ
عورت کي وٺي اچج. ٻارن جي الڀرٻس ٻيٺيءَ ۾
ٻيٺي اٿئي. انهن کي ٿار ڪري گهرائي وانج. مون
کي ٿمستائين نه ڪٺبج جيستائين منهنجا ٻار نه اچن.

گرو جي ٻڌاءِ وچن مطابق هرٻشرڻ صبوح جو گرو
کي ٻدم آسڻ جي روپ ۾ شانت وٺل ڏٺو. ائين
ٿي لڳو ته هو سماڌي ۾ آهي. ٻر ائين ڪونه هو.
جوت سان جوت ملي وئي هئي. سندس ٻدڻي
گوڏن جي ڏولي تي آلا داغ هئا جيڪي شايد
سندس ڳوڙها هئا. گرو مهراج جي زال کي هرٻشرڻ
ماءُ جي روپ ۾ ڪٺيا ۾ وٺي آيو. ڪرن ٻڏهجي
سوامي کي ڏسندي مور ڇت ٿي وئي ۽ سندس
گود ۾ ٿران ڏنا. گرو مهراج جي ٻارن کي گهرائو ويو.

ڇڏي اٿي. هوءَ مون کي ڳولهيندي رهي. کيس
خبر هئي ته مان زنده آهيان. مان ڪٿي آهيان اها
کيس خبر ڪانه هئي. مان ته دنيا جون سڀ ڳالهيون
ڇڏي ايڪانت روپ سان ڀڳتي ڪرڻ لڳس. هڪڙي
ڏينهن مان جيئن نيم انوسار جهنگل ۾ گهمي رهيو
هوس ته ڪنهن عورت جي رڙ جو آواز ٻڌم. مان
انهيءَ آواز طرف وڌيس. مون جڏهن هن عورت
کي ڏٺو ته، اها عورت منهنجي زال ڪرن
هئي. جيڪا منهنجي ڳولها ۾ نڪتي هئي. مون
سمجهو ته هن عورت مونکي ڪونه سڃاتو آهي.
مون عورت کان پڇيو ته تون ڇو روئي رهين آهين؟

هن جواب ڏنو، "رڙ جو ڪارڻ سامهون بيٺو
آهي. مان روئندس نه، ته ڇا مان کلندس؟"

سندس اهي اکر ٻڌي ڪري منهنجي پيرن هيٺان
ڌرتي نڪري وئي. انهيءَ ڪري مان رات جو
سمهي نه سگهيس. مونکي ويڪ جا ويڻ ٻوڙڻ لڳا
۽ پراڻي ياد تازي ٿيڻ لڳي. مان هن وقت ٻن ٻاهين
۾ آهيان. مان انهن ۾ اٿو ڇٽي سگهان ته، هوءَ ڪا
منهنجي زال آهي ۽ انهن ۾ اٿو ڇٽي سگهان ته هوءَ
منهنجي زال ڪونه آهي. هوءَ جڏهن وقت کلندي
آهي ته انهيءَ جو مطلب آهي ته تون ڪيترو نه
ڪمزور آهين جو گهر ڇڏي ڀڄي وئين. جڏهن وقت

شيلا

موهن پنهنجي گهر جي آفيس ۾ ڪم ڪري رهيو هو. سندس گهر ۾ آفيس الهيڪري هئي جو موهن سوشل ورڪر هو. ساڻس ملاقات ڪرڻ جي جڳهه سندس گهر هو. موهن پنهنجي ڪم ۾ رڌل هو ۽ ڪنهن سوچ ۾ ويٺو هو. اهڙي ۾ سندس آفيس ۾ هڪ زال، ٻه ٻار ۽ هڪ مرد اندر گهڙيا. سندن اندر گهڙڻ جي سڌ موهن کي ڪا نه پئي. هو اهڙي سوچ ۾ هو جو هنن ٻارن جي گوڙ جي آواز جي خبر ڪا نه پيئي. سندس سوچ جي ڌارا کي ٽوڙڻ لاءِ آيل عورت چيو، "دادا نمستي". پر دادا جواب ڪو نه ڏنو. ٻن ٽن دفعن جي آواز ڏيڻ کانپوءِ به هن ڪو به جواب ڪو نه ڏنو، انهن کي محسوس ٿيو ڄڻڪ موهن دادا زنده ڪو نه آهي.

ڇوڪري همت ٻڌي زور سان چيو، "دادا نمستي". ڇوڪري جي آواز ٻڌڻ کانپوءِ موهن جي سوچ جي ڌارا ٽٽي آيل ڇوڪري سوال جي لوع ۾ موهن کان پڇيو، "دادا توهان مونکي سڃاتو؟ مان ڪير آهيان؟"

موهن اکين تي چشمو مٿي ڪري، ڏاڍي غور سان ڏسڻ لڳو. انهيءَ وچ ۾ ٥-٦ منٽ گذري ويا،

جن ٻڌڻجي ماڻهن پيءُ جو درشن ڪيو. هڪ ارڙي
ڀڄاءِ ۾، ارڙهون نڪتيون جيڪي سڀني ٻارن جون
ارڙهون هيون ۽ انهن سڀني نڪتن جون ارڙهون هيون،
اهو ڳالهه جي سکجي. ٻئي ڏولي جوڙ لڳي ويا.
ٻڌڻي جون الڳ الڳ ساڻيون ڏاهيون واون.

★

پنهنجي زال ڏانهن اشارو ڪندي چيو، "نرملا هيءَ
شيلا آهي"

نرملا جواب ڏيندي چيو، "ڪهڙي شيلا"؟

موهن نرملا کي چيو، "هيءَ اها شيلا آهي جيڪا
١٠ سال اڳ اسان جي گهر آئي هئي. سندس گهوٽ
ٽرڪ ڊرائيور هو. سندس گهوٽ ٽرڪ حادثي ۾
گذاري ويو. هن کي هڪ ڌيءَ هئي، جنهن کي هن
جي ساهرن پاڻ وٽ رکي ڇڏيو. هن کي گهر مان
ڪڍي ڇڏيو. سندن مائٽن هنکي ٻي شادي ڪرڻ
لاءِ چيو، پر هن "نه" ڪئي. هيءَ پنهنجي سس ڏي
قائم رهي. هيءَ گهر ڇڏي اسان وٽ آئي. مون
ڪيس ٻاري ڀواس ۾ رکايو. انهيءَ ڪانپوءِ ڇا ٿيو
انهيءَ لاءِ مونکي خبر ڪونه آهي؟" نرملا جنهن وقت
سڀ ڳالهه ٻڌي ته سندس پراڻي ياد گيري تازي
ٿي پئي. نرملا شيلا کي ٻارن سميت رهڻ ڪاڻ
لاءِ چيو.

شيلا جواب ڏيندي چيو ته اسان هوٽل ۾ لٿل
آهيون. اسين وري سڀاڻي ايندا سين. توهان وٽ رهڻ
جو روني ڪائيندا سين. توهان جي رهڻ ڪانپوءِ توهان
کي اڳتي جي زندگي ٻڌائيندس ته مان هن زندگي
۾ ڪيئن آئي آهيان. ٻئي ڏينهن شيلا گهوٽ ۽ ٻارن
سميت رهڻ لاءِ آئي. هن پنهنجي زندگي جو ورق

پر موهن هن آيل ڇوڪري کي ڪونه سڃاتو. ڇوڪري پنهنجائپ ۾ چيو، "دادا مان آهيان شيلا"

موهن چيو، "ڪهڙي شيلا"!

شيلا چوڻ لڳي، "دادا اُها شيلا آهيان جنهن کي توهان ١٠ سال اڳ ناري نواس ۾ رکايو هو."

موهن شيلا جا اهي اکر ٻڌي ڪري هڪدم سڌو ٿي ويو. هن کي شيلا جي ڳالهه ياد اچي وئي ڪانواس پڇيائين ته هيءَ سڀ ڪير آهن؟

شيلا چيو، "هي منهنجو گهوٽ ۽ ٢ ٻار، ڌيءَ ۽ پٽ آهن."

موهن شيلا کي انهيءَ ڪري ڪونه سڃاڻي سگهيو جو هوءَ سوٽ ۽ اشرٽ ۾ هئي. موهن شيلا ۾ اهڙو بدلاءُ ڏسي ڏاڍو تعجب ڪائڻ لڳو. موهن جنهن وقت شيلا کي ناري نواس ۾ رکايو هو، تنهن وقت هوءَ ڀالي ڀولي ڇوڪري هئي. ڪپڙا هڪ، پر نه ڳڻڻ ڪونه اپندا هئا. شيلا جو بدليل لباس، هلڻ چلڻ ۽ انگريزي ۾ ڳالهائڻ ڏسي، موهن گهري سوچ ۾ پئجي ويو. شيلا موهن کي چيو، "دادا ڇا توهان وهڻ لاءِ ڪونه چوندا!"

موهن شڪجي ويو ۽ کين وهڻ لاءِ چيو. پنهنجي گهرواريءَ کي چانهه ۽ بسڪوٽ کڻي اچڻ لاءِ چيائين. موهن جي زال چانهه ۽ بسڪوٽ کڻي آئي. موهن

شيلا ڪون، هيس جيڪا مان پڙهائين هيس. مون هيئر
هڪ آدرشي ناري جي زندگي ني گذارڻ چاهي. هڪڙي
ڏاڍي هي؛ منهنجو گهوٽ جنهنجو نالو هيمنت آهي
سو هونئن ۾ آيو. هي؛ هندستان کان ٻاهر رهندو
آهي. هنکي رهڻ لاءِ هڪ ڪمري جي ضرورت
هئي. هونئن ۾ ڪمرو خالي نه هوندي به مون کيس
مدد ڪري ڪمرو ونئي ڏنو. هي؛ منهنجي خاص
چاهت ڏسي ڏاڍو خوش ٿيو. هي؛ هندستان ۾ مهينو
کن گهمڻ آيو. هنکي هندستان گهمڻ لاءِ هڪ ساٿي
جي ضرورت هئي. هي؛ الهيءَ وقت اڪيلو هو.
هنکي ڪنهن نوڪري پيار ۾ دوکو ڏنو هو، ڪنهن
ڪري هي؛ شادي ڪرڻ نه ٿو چاهي. پرچن ڏينهن
جي ملاقات اسان کي هڪ ٻئي جي ويجهڪ آندو.
مون هن جي سامهون زندگي جو سچو ڪتاب کولي
ائيمان رکيو. مون کيس ٻڌري قدر ٻڌايو نه هڪڙي
اڳتي هلي هي؛ غلطفهمي جو شڪار نه ٿئي. هن به
پنهنجي زندگي جو ڪتاب کولي منهنجي سامهون
رکيو. هن جي زندگي به هڪ سڃي اٿا عريف
انسان وانگر کولي هئي. هن ۾ سڀ عيب هئا.
پيار ۾ دوکو کائڻ کانپوءِ هن جي زندگي ۾ بدلاءُ
آيو. الهيءَ کانپوءِ هندستان کان ٻاهر وڃي نوڪري
ڪئي. اڄي هن اڳيو ٻئو ڪمايو جو هن وقت هڪ

حال ڏيڻ شروع ڪيو. ڳالهه جو سلسلو جاري رکندي ٻڌايائين ته ناري نواس ۾ رهڻ کانپوءِ مان سال ٻه تمام سادي ڇوڪري ٿي پئي هئيس پر پوءِ مونکي اهين معلوم ٿيو ته اڪيلي زندگي گذارڻ ڏاڍي مشڪل آهي. مون وري ٻي شادي ڪرڻ جو خيال ڪيو آهي. وچ ۾ منهنجو هڪ ڇوڪري سان پيار ٿي ويو. هن مونسان شادي ڪرڻ جو ارادو ڪيو. شادي جي ڳالهه هن مونکي اهڙي رستي تي آندو جو مان هڪ "ڪال گرل" ٿي پيس. جنهن مونسان شادي ڪرڻ ٿي چاهي، مان هن جي ڏاڍي شڪرگذار آهيان جو هن مونکي پڙهڻ لاءِ زور ڀريو. مان اڳ ۾ ٦ درجا پڙهيل هيس. هن مونکي ٻار ٻار پڙهڻ لاءِ زور ڀريو. مان پڙهڻ لڳس. مونکي پڙهڻ لاءِ شونق هو. پڙهندي، پڙهندي مون بي. اي پاس ڪئي. انهيءَ سان گڏ اٿڻ وهڻ جو طريقو سکيس. فئشن ڪرڻ جو طريقو سکيس. مان هڪ ماڊرن ڇوڪري ٿي پيس. مون ڪال گرل مان ڪافي پئسو ڪمايو. مون منهنجي فلئٽ ورتي. نواس ڇڏي ڏنو. مونکي منهنجي پيشي مان فرصت اچڻ لڳي. مون اهو پيشو ڇڏي ڏنو. منهنجي ڪافي سڃاڻپ ٿي وئي. سڃاڻپ جي ڪري هڪ هوٽل ۾ رسيپشنسٽ جي نوڪري ملي وئي مان هينئر آهيا

پريا

رمڻ اڄ ڏاڍو خوش هو، ڇاڪاڻ ته هن پنهنجي اسپتال جو مهورت ڪرايو هو. هن دل ۾ وڏا آسرا ڪيا هئا. رمڻ ڊاڪٽر سان گڏوگڏ سوشل ورڪر به هو. هو ٻئي جي ڪم کي پنهنجو ڪم ڪري سمجهندو هو. رمڻ کي ڪوبه ڪو ڪم چوندو هو ته اهو ڪم کي پورو ڪرڻ کانسواءِ آرام ڪونه ڪندو هو. سندس زال جو نالو پريا هو. هوءِ شڪل جي سهڻي، بدن جي پتلي ۽ ايم-اي پاس هئي. سندس هڪ ڪمزوري اها هئي ته هوءِ شڪي سڀاءَ جي هئي. هميشه مڙس کي شڪي نگاهه سان ڏسندي هئي. اهڙي قدر جو رمڻ جي پٺيان ماڻهو ڇڏي ڏنائين. جيڪي اچي ڪنس رمڻ جون ڪوڙيون سچيون خبرون ڏيندا هئا. ماڻهن جون خبرون ٻڌي ڪري سندس من ۾ وڌيڪ شڪ پيدا ٿيندو هو. اهڙيءَ ڳالهه جي ڪري رمڻ ۽ پريا جي وچ جهيڙو هلندو ايندو هو اهڙي قدر جو هوءَ ٻئي کي طلاق ڏيڻ لاءِ تيار ٿي ويندا هئا. سندس جهيڙي جو ڪارڻ روپا هئي. جهڙو سندس نالو هو، تهڙي سندس سونهن هئي. روپا جي ڳالهه کي وٺي ڪري ٻنهي جي وچ وڏو جهيڙو ٿيو. اهڙي قدر

وڏي ڪمپني جو مالڪ آهي. مان هن سان سڀ
هندستان گهمڻ ويس. اسان ٻنهي شادي ڪئي
ڪجهه وقت کانپوءِ هن مونکي ٻاهر گهرائي ورتو
هن وقت اسين ٻاهر جا باشندا آهيون. اسان هينئر
هندستان گهمڻ آيا آهيون. مون هيمنت کي ڇو
هو ته هندستان ۾ هلي توکي هڪ آدرشي انسان
ڏيکاريندس، جنهن مونکي سهارو وٺي ڏنو هو
هيمنت ته سڀئي ڳالهه ٻڌي رهيو هو. هيمنت هلڻ
وقت دادا موهن جا پير ڇهيا ۽ کيس سؤ-سؤ روپين
جا ڪي بنڊل ڏنا ته پنگيل ۽ غريب زالن جي ڪم
آڻي ۽ انهن جي زندگي سڌاري. هيمنت ۽ شيلا
روز موهن سان ملڻ ايندا هئا جيستائين هو موهن
جي شهر ۾ هئا. هڪڙي ڏينهن هيمنت ۽ شيلا
موهن ۽ نرملا جا پير ڇهي الوداع ڪيو ۽ ٻنهي جي
آشيرواد ورتي وري ڪڏهن ملبو. اهو هڪ سوال
ڇڏي ويا؟

★

سندس ڪوڙ ڪوڙو آهي، وڏڪ ڪيس ڇڏائين نه،
روپا کي اڪيلو نه ڇڏج.

روهن پنهنجي دوست امر کي وچن ڏنو، جيڪو هو نباهيندو ايندو هو. وملا کي سچي حقيقت جي خبر هئي. وملا ڳالهه کي اڳتي وڌائيندي پرڀا کي چيو، ”پرڀا، تون پاڻ کي ٿوري وقت لاءِ اڪيلو سمجهه نه تون اڃا سهاري آهين. توکي مدد جي ضرورت آهي. توکي روهن جهڙو انسان مدد ٿو ڪري نه ڇا تون اها مدد نه وٺندينءَ؟ جيڪڏهن تون روپا جي حالت ۾ هجين ته ڇا ڪرين؟

وملا جا اکر ٻڌي پرڀا جو دماغ چڪر کائڻ لڳو. هوءَ زور زور سان روئڻ لڳي ۽ پنهنجي شڪ لاءِ پڇتائڻ لڳي. اُنهيءَ کان اڳ وملا روهن کي تار ڪئي هئي. ڪيس لکيو هئائين ته هڪدم اچ. پرڀا سڄي ڳالهه ٻڌي، وڃڻ لاءِ تيار ٿي. پرڀا پنهنجي پيٽي تيار ڪري رهي هئي ته اتي ۾ روهن به اچي لٿو. روهن کي ڏسي ڪري پرڀا روهن جي پيرن تي ڪري پيئي ۽ کانئس معافي وٺڻ لڳي. روهن پرڀا جي اها حالت ڏسي تعجب ۾ پئجي ويو. روهن پرڀا کي اُٿاري گلي لڳايو ۽ ساڻس هولي ڪيائڻ وانگر پرڀا وڏڪ نه ڇڏي ڪري اهو چيو ته پنهنجي پتيءَ تي شڪ ڪري مون ڪجهه ا ڪوڙ پاتو ۽ پنهنجي من جي شانتي وڃائي.
★

جو ٻارڙا پنهنجي اُٺگ ڪٽي ٻڪي گهر هلڻ لا
تيار ٿي.

روهن دنيا داري جي لالي ٻارڙا کي ڪار
وهاري بس ڪانهن چلڻ ويو. ٻارڙا پنهنجي ٻڪي
گهر هلي ويئي. روهن اڪيلو رهڻ لڳو. اڄ هولي
هئي، ٻارڙا جي ٻڪي گهر جا ٻالي ۽ سندس پيءُ
پيٽوارو هولي کيلي رهيا هئا. ٻارڙا اڪيلي پنهنجي
ڪمري ۾ ويٺي هئي. هوءَ ماضي کي ياد ڪري
رهي هئي. سندس منهن ملول هو. سندس ٻاٽيج
۽ ٻاگٽيا ٻرسان آيا ۽ ٻارڙا کي هولي کيلڻ لاءِ چون
لڳا، پر ٻارڙا هولي کيلڻ لاءِ تيار ڪونه ٿي. هن سان
وڙهڻ لاءِ تيار ٿي. سندس پيءُ وملا ٻارڙا جي ٻرسان
آئي کيس هولي کيلڻ لاءِ چيو ۽ زور ڀرڻ لڳي
وملا کي ٻارڙا ۽ روهن جي جهيڙي جي ڪارڻ جي
سڄي خبر هئي، چاڪاڻ ته وملا روهن جي سڀاءَ کان
چڱي طرح واقف هئي. ٻارڙا کي جهڪو روهن جي
ٻاري ۾ دل تي اثر ويٺل هو، وملا انهيءَ ڳالهه جي
آئينڙ هئي. روپا روهن جي دوست جي زال هئي.
هوءَ نوڪري ڪندي هئي. روهن کان سندس
دوست امر مرڻ وقت اهو وچن ورتو هو ته سندس
مرڻ کانپوءِ روهن سندس زال روپا جو خيال رکي
چاڪاڻ ته روپا اڪيلي آهي ۽ سندس ٻاجائي آهي

هڪ ڏينهن شيام پنهنجي مائٽن کي راڌا سان شادي ڪرڻ جو خيال ڏيکاريو. سندس مائٽ اهڙا ڳالهه ٻڌي ڏاڍا خوش ٿيا, جو شيام پنهنجي دل پسند ڇوڪري ڳولهي آهي. شيام جي مائٽن, راڌا جي مائٽن سان ڳالهه ڪئي. راڌا جي مائٽن کي انهي ڳالهه لاءِ ڪوبه اعتراض ڪونه هو. شيام جي مائٽن بنا ڏيتي ليتي وٺڻ جي شيام جي شادي ڪرائي. راڌا جي شادي ڪانپوءِ راڌا جي ماءُ ۽ پيءُ جي وچ ۾ ايتري قدر اختلاف وڌي ويو جو ٻئي جدا الڳ رهڻ لڳا. راڌا جي ماءُ مشين هلائي ٻارن کي پاليندي هئي. هاڻ ٻئي ڪنهن کي پاڻ وٽ رکي وقت گذارڻ لڳو. راڌا جي پيءُ پنهنجي زال کي ڇڏي ڏنو هو ته مون کي وري شڪل نه ڏيکارجا ۽ نه وري مونسان ملڻ جي ڪوشش ڪجا.

ماءُ پيءُ جي جهيڙي ڪري راڌا دل ۾ ٻارڻ ڪيو هو ته هوءَ پنهنجي مڙس سان ڪڏهن به جهيڙو ڪونه ڪندي ۽ نه وري ڪو ڪيس ڪو اکر چوندي.

راڌا ۽ شيام جا ۲-۳ سال پهريان شادي جا ڏاڍي مزي سان گذريا. شيام ڪڏهن رات جو دير سان ايندو هو ته راڌا سندس لاءِ ويٺي انتظار ڪندي هئي. شيام کي روٽي گرم ڪري کارائيندي هئي. پر کيس هڪ اکر به ڪونه چوندي هئي. راڌا پڻ

ڇا ڪريان؟

هو ٻالڪ پر هڪ ڀاءُ ۽ ٻه ڀينر هيون. هنن جو گهر
وڏي هئي. هن انگريزي ۾ ايم. اي پاس ڪئي
هئي. هن ايم. اي ڪالهوءِ ليڪچرار جي نوڪري
ڪئي. سندس ماءُ اڻ پڙهيل ۽ شڪي سڀاءُ واري
هئي. سندس ماءُ جي ڪري سندس ماءُ پيءُ جي
وچ ۾ جهيڙو ٿيندو رهندو هو. سندس پيءُ پڙهيل هو
هو سرڪاري نوڪري ڪندو هو. گهر گرهستي جو
پيو گاڏو هلائيندو هو. سندس پيءُ سندس ماءُ جي
سڀاءُ ڪري هميشه پريشان رهندو هو ڪڏهن ڪڏهن
ڏينهن سندس ماءُ پيءُ جي وچ ۾ جهيڙو ايترو وڌي
ويندو هو جو گهر جا سڀئي ٻار لڪي ويندا هئا
هن جو نالو راڌا هو. راڌا تمام سهڻي ۽ سيتل سڀاءُ
واري هئي. راڌا سان گڏ شيام پڙهندو هو. شيام ج
ڪاليج ۾ جهڪاءُ راڌا ڏانهن هوندو هو. سندس دل
راڌا سان شادي ڪرڻ لاءِ ڏاڍي هئي. راڌا روز رو
ماءُ پيءُ جو جهيڙو ڏسي ڏاڍو پريشان ٿي پيئي
انهيءَ ڪري راڌا جي دل شادي ڪرڻ کي ڪون
هئي. راڌا نه ٿي چاهيو ته شادي ڪري ماءُ پيءُ
وانگر پنهنجي زندگي خراب ڪريان. ٻئي طرف شيام
جو ارادو راڌا سان شادي ڪرڻ جو پڪو ٿيندو ٿي ويو.

راڌا کي ڏاڍو ڏک ٿيو. هوءَ ڪري ئي ڇا ٿي سگهي؟ پر شيام ته ريکا ڏانهن پڙهندي چيو، ”ڀڄاجي، ٢-٣ گرهه روٽيءَ جا ته کاءُ، روٽي ڪهڙو ڏوهه ڪيو آهي؟“

جيئن ڏينهن گذرندا ويا تيئن راڌا ڏٺو ته شيام جو جهڪاءُ ريکا ڏانهن ٿيندو ٿي ويو. هو ننڍن ڳـ شيام ڪڏهن به ڪجهه ڪونه ڏسندو هو پر ريکا جي ڇوٽ تي ڪچهري ۾ هلڻ لڳو. هڪدم تي ئي ۽ ريکا جي ڇوٽ تي هلندو هو. جهڙيءَ طرح ريکا چوندي هئي، اهڙيءَ طرح شيام ڪندو هو. راڌا هڪ تماشبين ٿي ڪري سڀ ڪجهه ڏسندي رهندي هئي. هوءَ ڇا ٿي ڪري سگهي؟ ريکا ۽ شيام جي دوستي گهري ٿيندي ٿي وئي. ٻئي گڏ گڏ آفيس لاءِ نڪرندا هئا. گهر ۾ کلندا ۽ رانديون پڻ ڪندا هئا. ريکا اهو ڀانئي ويٺي ته هوءَ ئي ڪا راڌا جي ڀيڻ آهي. ڏينهون ڏينهن ريکا ۽ شيام جي پريم جا پيچ پختا ٿيندا ٿي ويا ۽ مستي ۾ وقت گذارڻ لڳا. راڌا هڪ نوڪرياڻي جو پارٽ ڪري رهي هئي. راڌا پنهنجي پاڻ سان رڌل رهندي هئي ۽ ڪڙهن پڙهيندي هئي.

هڪڙي ڏينهن راڌا اهڙي ڳالهه ڏٺي جو هوءَ برداشت نه ڪري سگهي ۽ شيام کي چيائين، ”مان تنهنجي زال آهيان. لوڪي منهنجو ڪو به قدر ڪونه

ٻارن کي جڏهن ڏٺو. هوءَ ٻنهي ٻارن سان وندري وٺي هوندي هئي. شيام ۾ ڪابه تبديلي ڪونه آئي. اهڙي قدر جو گهر ۾ دوستن کي وٺي ڪري پتي راند ڪندو هو. پر راڌا کيس هڪ اکر به ڪونه چوندي هئي.

راڌا ڪونه چاهيندي هئي ته سندس گهرستي سندس ماءُ وانگر خراب ٿئي. ٿورن ڏينهن کانپوءِ راڌا جي سوٽ سندس شهر ۾ بدلي ٿي آئي. هن جو شهر ۾ رهڻ جو ڪوبه بندوبست ڪونه هو. هوءَ راڌا وٽ آئي ۽ کيس چوڻ لڳي، ”ڀيڻ راڌا، مان هن شهر ۾ نوڪري ڪرڻ لاءِ آئي آهيان. مون کي هن شهر ۾ رهڻ لاءِ ڪوبه جوڳو بندوبست ڪونه آهي. تنهن ڪري تون مونکي ڪجهه وقت لاءِ پاڻ وٽ ٽڪاءِ.“

راڌا پنهنجي سوٽ کي خوشي سان رهائڻ چاهيندي ته نيٺ به هوءَ راڌا جي ڀيڻ لڳندي هئي. هو راڌا لاءِ پڻ وندر هئي. هو پاڻ ۾ هڪ جي بجاءِ ٻه ٽي ڀيون. سندس سوٽ جو نالو ريکا هو. رات جي وقت شيام آيو. راڌا ۽ سندس سوٽ جاڳي رهيون هيون. راڌا ريکا جي واقفيت شيام سان ڪرائي. راڌا شيام کي روٽي کائڻ لاءِ چيو. شيام هميشه وانگر ٻهانو ڏيندي چيو، ”مونکي بک ڪونه آهي.“

احساس

دک جو احساس الهيءَ کي ٿيندو جنهن کي دک لڳل آهي. ٻئي کي دک جي ڪهڙي خبر.

نماشام جو وقت هو. گهر جا سڀ ڀاتي مندر ۾ ويل هئا. گهر ۾ صرف هڪ رتنا ويٺل هئي. رميش رڙ ڪندي چيو، "رتنا چانهه نه تيار، سستي اچي ويئي آهي"

رتنا آواز ٻڌي چوڻ لڳي، "هـا" ماما چانهه ٺاهيان ٿي."

رتنا ڪرسي کڻي اچي رميش جي ڀرسان ويٺي. اکين ۾ پاڻي آڻيندي چيائين، "ماما، توهان ته هڪ سٺو ۽ هوشيار جوتشي آهيو. ٻيو ته گهڻن جا ٿي هٿ ڏٺا آهن. اڄ توهان مونکي اهو ٻڌايو ته ـــ مان ڪڏهن مرندس؟" رتنا جا اهي اکر ٻڌي، رميش چيو، "رتنا تون پهرائين مونکي چانهه ٺهار، پوءِ مان توکي ٻڌائيندس ته تون ڪڏهن مرندينءَ؟" چانهه پيئڻ بنا منهنجو دماغ ڪم ڪونه ڪندو آهي.

رتنا رميش جا اهي اکر ٻڌي، هڪدم رڌڻي ۾ ويئي ۽ ٻه پيالا چانهه جا ٺاهي کڻي آئي. هڪ پيالو چانهه جو رميش ڏي ڏنائين ۽ ٻيو پاڻ کنيائين. رميش چانهه پيئندي رتنا کي چيو، "توهان پهرائين آرام

آهي. توُن هن وقت تائين ڪجهه به ڪري رهيو
هئين، مون توکي هڪ اکر به ڪونه چيو. مون ت
چاهيو ٿي ته اسان جي گهر گرهستي جي گاڏي سٺي
طرح هلي. پر تو حد ڪري ڏيکاري."

راڌا کي گسي ۾ ڏسي شيام چوڻ لڳو، "مون
جيڪڏهن ڪو به غلط قدم کنيو ته تو ڪڏهن مون کي
روڪيو، تو ڪڏهن مونکان دير سان اچڻ جو ڪارڻ
پڇيو؟ تو ڪڏهن مون کي ائين چيو ته شيام تون
گهر ۾ دوستن سان جوا ڇو تو ڪرين؟ تون هميشه
چپ رهندي هئين. الهي ڪري مان توکان پري
پري ٿيڻ لڳس. راڌا جي اچڻ ڪري منهنجي دل
۾ جيڪو خال هو، سو هن پورو ڪيو. مان هن سان
گڏ رهڻ ٿو چاهيان توکي موڪل آهي ته تون پار
وٺي منهنجي گهر مان اڪري وڃ؛ وري شڪل
نه ڏيکارج."

راڌا دل ۾ سوچڻ لڳي ته سندس پيءُ سندس
ماءُ کي هر وقت جي جهيڙي جي ڪري گهر مان
ڪڍي ڇڏيو. منهنجي گهوٽ منهنجي چپ رهڻ جي
ڪري گهر مان ڪڍي رهيو آهي. واه ڙي مرد!
تنهنجي دل جي گهرائي جو پتو ڪو به لهي نه تو
سگهي. تون به هڪ پروڙي آهين، جنهن کي ڪو به
پڇي نٿو سگهي. راڌا پٽي پار وٺي اڪيلي رهڻ
لڳي ۽ وري نوڪري ڪرڻ لڳي.

ڏکي آهي. مان سندس ڏک جو احساس ڪري ڏاڍو
ڏکي ٿيندي آهيان. رتنا پنهنجي دل جو بار هلڪي
ڪرڻ لاءِ سيني ڳالهيون هڪ وقت ٻڌائي ڇڏيون.

رميش رتنا کان پڇيو، "تون ڪهڙي ڳالهه جي
ڪري مرڻ ٿي چاهين؟"

رتنا رئندي چيو، "ماما، مونکي ٣ سال اڳ ۾
ڇاتيءَ جي ڪئنسر ٿي. منهنجي ڇاتيءَ جي آپريشن
ڪري هڪ استن ڪٽي ڇڏيائون. مان دوا ڪندي
پئي آهيان. من کي خوش رکندي پئي آهيان، پر وري
اوچتو ٥ مهينا اڳ ۾ منهنجو ٻيو آپريشن ٿيو. ٻيو به
استن ڪٽيو ويو. هاڻي ماما تون ٻڌاءِ ته مان زال
جي لائق آهيان! اها ڇاتي جيڪا زال جي سونهن
آهي، اها ڪاٽي رهي ته پوءِ منهنجو مڙس مون
منجهان ڇا خوش ٿيندو! وڌيڪ چوڻ لڳي ته ماما!
منهنجي ڏک جو احساس ڪنهن کي به ڪونه ٿيندو،
سواءِ مونکي يا ڪجهه منهنجي مڙس کي ٿيندو."

رميش جواب ڏيندي چيو، "رتنا تنهنجو مڙس
ته تو سان سٺي طرح ٿو هلي پوءِ تون فڪر ڇو ٿي
ڪرين ۽ موت ڇو ٿي گهرين."

رتنا چيو، "ماما، مان هميشه هڪ زنده لاش
آهيان سڀني جي مٿان بوجهه آهيان. هن بيماريءَ
مان ڇوٽڪارو ڪونه ملندو. مونکي جنهن وقت

سان چانهه پيئڻ ۾ ٿوهه مونکي ٻڌاءِ نه. تون مرڻ ڇـو
ٿي چاهين؟"

رينا آرام سان چانهه پيئڻ وئي. رميش ۽ رينـا
چانهه پي ختم ڪئي. رينا جوٺا پيالا رکٽي ۾ رکي
ڪري آرام سان رميش جي ڀرسان ڪرسيءَ تي اچي
ويٺي. رميش رينا جو ماهو ڪونه هو، پـر سندس
گهوٽ جو ماهو هو. تنهن ڪري رميش کـي سيڪ
ماهو ڪري ڪوٺيندو هو. رميش صحي روپ ۾ هڪ
سٺو جوتشي هو ۽ ڪنهن ڳالهه جي ڪري هن ڪنهن
جو هٿ ڏسڻ کان قسم کڻي ڇڏيو هو.

رميش ڳالهين جو سلسلو جاري رکندي رينا کي
چيو، "تون ڇو ٿي مرڻ چاهين؟"

رينا اکين ۾ ڳوڙها آڻيندي چيو، "هيءَ ڪهڙي
زندگي آهي! روز، روز ٻهچار روپين جون دوائون
ٿي وٺان. گهر جو ڪم به ڪونه ٿـي ڪري سگهان
دوائن جي اثر ڪري سڄو ڏينهن سمهي پئي آهيان
ٻارن جي سنڀال ڪونه ٿي ڪري سگهان. مان هيئن
زنده رهي ڇـا ڪريان؟ مان نـه هيئن زال سڏائڻ
جي لائق به ڪونه آهيان. مڙس کي مون جهڙي زال مان
ڪهڙو سک؟ هو به اندر ۾ ڏاڍو دکي آهي. منهنجي
دک جي ڪري هو موسان پريم سان هلندو آهي
هو ڪڏهن به ڌڪاري ڪونه ڏيندو آهي نه هو ڪ

سنگتراش

منوهر تون منهنجو اهڙو بت ٺاهه جو ديوتا ڏسي تعجب ۾ پئجي وڃي! ماڻهن سان گڏ ديوتا تون به تعجب ۾ پئجي وڃن! تون منهنجو بت اهڙي طرح ٺاهه جو سڀڪو ڏسي واه واه ڪري. منوهر منهنجي هٿن ۾ جادو آهي. تون منهنجي بت ۾ منهنجي مرڪ کانپوءِ روح ڦوڪج. ماڻهو ائين سمجهن ته هي بت نه، پر هڪ زنده انسان بيٺو آهي. ايندا جا اهي اکر ٻڌي منوهر چپ ٿي ويو. منوهر ۽ ايندا ننڍي هوندي کان وٺي گڏ پڙهندا هئا. منوهر کي هميشه مٽي ۽ پٿرن سان پيار هو. منوهر کي پٿرن سان پيار گهڻو هو. ايندا پڙهڻ ۾ هوشيار هئي. ايندا ننڍي هوندي کان وٺي شڪل جي ڪليل هئي. جيئن هن جوانيءَ ڏانهن وک وڌائي تيئن هوءَ وڌيڪ وڌيڪ موهيندڙ ٿي لڳي. هوءَ ڳالهائڻ جي مٺي ۽ ڏاڍي شرميلي هئي. منوهر ۽ ايندا مئٽرڪ تائين گڏ هئا. منوهر کي ايندا لاءِ دل ۾ پيار هو. پر هن پنهنجي پيار جو اظهار ايندا جي اڳيان ڪڏهن به ڪونه ڪيو هو. ايندا مئٽرڪ پاس ڪري ڪاليج ۾ داخلا ورتي. منوهر سنگتراش جي ڌنڌي واسطي لاهور هليو ويو. ايندا کي ڪڏهن، ڪڏهن منوهر جي ياد

سُور ٿيو پوي، اهو سُور سهڻ کان ٻاهر آهي تنهن
ڪري مان مرڻ ٿي چاهيان. هاڻي ٻڌاءِ ته مان
ڪڏهن مرندس."

رميش ڳالهه جو رخ ڦيرائيندي چيو، "راڻا تون
پنهنجي لاءِ نه، پر ٻارن لاءِ ته جيءُ."

راڻا چيو، "مان ٻارن کي ڪهڙو ٿي پيار ڪريان!
جنهن وقت مونکي سُور پوندو آهي، انهيءَ وقت
اهي ويچارا پنهنجي شڪل ڏسندا رهندا آهن.
پنهنجي بيماري جو ڏک سڀني کي آهي پر پنهنجي ڏک
جو احساس صرف مونکي آهي هاڻي ته مرڻ کان
پوءِ ڪو ڏک مان آرام ملي، پر زندهه آرام ته
ڪونه ملندو.

رميش ڏٺو ته راڻا کي اهڙي نڪري بيماري
هوندي به هيءَ ڪلي؛ وڏا ٽهڪ ڏيئي رهي
هئي. سندس موت ڪڏهن ايندو؟ اهو رميش
ڪيس ٻڌائي ڪونه سگهيو.

هڪڙي ڏينهن سندس دل ۾ ايدا جي انهن اکين جو
خيال پيدا ٿيو. منوهر ڇيڻي ۽ هٿوڙو کڻي انهن اکين
شروع ڪيو. منوهر کي ايدا جي انهن اکين ۾ پنهنجو
ڪن لڳي ويو. هن انهيءَ انهن کي شيشي ۾ ڪڍي
ڇڏيو. منوهر ايدا جو انهن ڏسي ڏاڍو من خوش
ڪندو هو.

ايدا ۽ ڪشن انهيءَ گهر ۾ رهڻ لڳا جتي منوهر
رهندو هو. ايدا اڪيلي هٽ ڪري نوڪري ڪرڻ
لڳي. هڪڙي ڏينهن ايدا پنهنجي ساهيڙيءَ سان
بازار جون مورتون وٺڻ لاءِ نڪتي هئي. بازار جي
مورتن جي دڪان جي ڀرسان اهي جهڙون منوهر
جي دڪان تي اچي بيهڻيون. ايدا بازار جون مورتون
شوروم ۾ ڏسي رهي هئي. اوچتو ۾ سندس نظر
هڪ مورت تي وڃي پيئي. اها بلڪل انهن سندس
شڪل سان ملي رهيو هو. هوءَ انهن ڏسي سوچ ۾
پئجي وئي. سندس ساهيڙيءَ ٻاهر جي مورت ڏسي
ايدا کي چيو، " اڙي ايدا! هيءَ ته تون ئي لڳين"
ايدا سوچ ۾ پئجي وئي ۽ سوچڻ لڳي ته هيءَ
سنگتراش ٻيو ڪوبه ڪونه آهي پر منوهر آهي. هوءَ
سڌو منوهر جي ورڪشاپ ۾ وئي. منوهر جا وار
اڇا ٿي ويا هئا. هو ڪافي ڪمزور ٿي ويو هو.
سندس نظر گهٽجي وئي هئي. ڏسڻ ڪري منوهر

ايندي هئي. ڪيس خبر ڪانه هئي ته مدوهر ڪٿي
آهي؟ مدوهر ماڻهن سان گڏ رهندو هو. مدوهر جو ماءُ
جي مرڻ ڪانپوءِ ابا جي ڪٽنب سان واسطو ڪونه
رهيو. ڇاڪاڻ ته مدوهر جو الهيءَ ڳوٺ ۾ ڪوبه
ڪونه هو جو ساڻس لکپڙهه ڪري ٻا حال احوال ڏي.
ابا سان گڏ ڪشن نالي هڪڙو ڇوڪرو ڪاليج ۾
پڙهندو هو. ڪشن پڙهڻ ۾ هوشيار ۽ شڪل جو
سوهڻو هو. ابا ڪاليج ۾ پڙهندي ،
ڪڏهن، ڪڏهن ڪشن سان ڳالهائيندي هئي.
سندس انهن، انهن ملاقاتن جي وچ ۾ ٻنهي جو
پيار ٿي ويو. ڪشن هڪ شاهوڪاري پٽ هو. ابا
جي مائٽن کي ڪشن وڻي ويو. ابا جي شادي
ڪشن سان ٿي وئي. ابا ۽ ڪشن اي. اي پاس
ڪئي. ابا پڙهائي ڇڏي ڏني، پر ڪشن پنهنجي
پڙهائي چالو رکي. ڪشن ايم. اي پاس ڪئي.
ڪشن ايم. اي پاس ڪرڻ ڪانپوءِ هڪ ڪمپني ۾
آفيسر ٿي لڳو. هڪڙي ڏينهن مدوهر کي خبر
پئي ته ابا ڪشن سان شادي ڪئي آهي. مدوهر
جڏهن اها خبر ٻڌي ته کيس ڏاڍو ڏک ٿيو. هيئر
کيس ڪابه ڳالهه مٺي ڪونه لڳندي هئي. هو
هميشه هڪوڙي، ڇڪيل ۽ ماڻهن سان ٽٽل رهندو
هو. روز، روز نوان اسڪالڪ جي ٻاهو سوچيندو هو.

"تو شادي ڪئي ۽ تو مونکي ڪونہ گهرايو."
ايڊا جواب ڏيندي چيو، "تون ميٽرڪ پاس
ڪري ڳوٺ ڇڏي هليو وئين. انهيءَ ڪري ٻيو
ڪونہ هو، جو مان توکي شادي لئي گهرايان ها. تو
ڪڏهن بہ مونسان پنهنجي پيار جو اظهار ڪونہ ڪيو
هو. تون پنهنجا ارمان پاڻ ساڻ کڻي ڳوٺ ڇڏي
هليو وئين. تون هاڻي مونکي ڏوراپو ڇو ٿو ڏين؟"
ڳالهہ جو رخ بدليندي منوهر چيو، "ايڊا توکي
آدم قد بت لاءِ روز ڪلاڪ ٻہ اچڻو پوندو. ايڊا
سندس ڳالهہ مڃي. هوءَ روز اچڻ لاءِ تيار ٿي. ايڊا
هر روز آفيس ۾ ڪو نہ ڪو بهانو ڏيئي ڪلاڪ ٻہ
منوهر وٽ ايندي هئي. هيڏانهن سندس آدم قد بت
تيار ٿيڻ ۾ هو. هڪ ڏينهن ايڊا ڪار هلائي رهي
هئي، پنهنجي من ۾ منوهر ۽ پنهنجي آدم قد بت لاءِ
سوچي رهي هئي. انهيءَ سوچ ۾ ڪار جو حادثو ٿيو
۽ سندس موت ٿي ويو. ٻئي طرف منوهر ايڊا جو
آدم قد بت تيار ڪري ڇڏيو هو. ٻہ مهينا گذري
ويا ۽ منوهر کي ايڊا جو پتو ڪونہ پيو. هو هر روز
ايڊا جو انتظار ڪندو هو تہ هوءَ ڪڏهن ٿي اچي.
سندس مغز ۾ ايڊا جي تصوير ڦري گهمندي هئي ۽
کيس ايڊا جا اکر، "منوهر تون اهڙي مورت ٺاهج
جو منهنجي مرڻ کانپوءِ دنيا مورت ڏسي تعجب ۾

ڪڍڻ کي پوري طرح سمجهي ڪونه پي سگهيو
پدما منوهر کي سمجهايو، پر منوهر پدما کي ڪونه
سمجهايو. پدما منوهر کي چيو، "اي سنگتراش! تون
فلاڻي مورت گهڙي ۾ ڏيندي؟"

سنگتراش چيو، "اي ديوي! مان اها مورت
ڪونه وڪڻندس مونکي هن مورت ۾ روح ڀرڻ
آهي. هيءَ منهنجي من مندر جي ديوي آهي. هن
عورت کي مان ڪونه وڪڻندس. هيءَ منهنجي ياد
آهي. هن عورت کي ڏسي مان پنهنجي ياد تازي
ڪندو آهيان."

پدما سنگتراش جا اهڙا لفظ ٻڌي چپ ٿي وئي. هوءَ
عجب ۾ پئجي وئي ته منوهر کي مون سان اهڙو پيار
هو، جو هن مون سان ڪڏهن به اهڙيءَ ڳالهه جو ذڪر
ڪونه ڪيو هو. پدما ساهيڙيءَ سان چپ ڪري هلي
وئي. ٻئي ڏينهن تي پدما اڪيلي منوهر وٽ آئي
۽ کيس چيائين، "منوهر مان پدما آهيان. تون منهنجي
اهڙي مورت ٺاهه جو دنيا ڏسندي رهي. تون
منهنجي مرڻ کانپوءِ اهڙيءَ ۾ روح ڀرڄ. جيئن هميشه
تنهنجي سامهون اچي هجان." منوهر پدما جو آواز
ٻڌڻ سان سندس اکين ۾ جهڙي روشني اچي وئي.
سندس پيارو چهرو ڪري ٻوڙي ويو. سندس اکين
پاڻي ڀرجي آيو. پدما کي ڏوراپو ڏيندي چيائين

ڪاڪو ڪلومل

ڪاڪي ڪلومل کي پنهنجي مڇن تي ڏاڍو ناز هو. ڪاڪي کي ڪانگس جهڙيون مڇون هيون. هو سڄو ڏينهن پيو مڇون ونيندو هو. ڪاڪي کي مڇن تي ڪافي ڀاڪا ياد هئا. ڪڏهن، ڪڏهن محفل ۾ ويهندو هو ته پيو چوندو هو، "جنهن کي نه آهن مڇون، تنهن کان ڇا پڇون؟ مڇ مرد جي نشاني آهي پر مڇ جي مرد، مرد نه آهي. جنهن کي آهن مڇون تنهن سان ڇا ڪڇون. تنهن پار مڇ جهڙو وار جهڙالهن وراه ليڏالهن وري." اهڙي سندس ڀاڪا ٻڌي، انسان کي کل اچي ويندي هئي ۽ تعجب لڳندو هو ته ڪاڪي کي ڪيترو نه ناز آهي پنهنجي مڇن تي! مڇن جا نالا ٻڌائي چوندو هو ته، مڇن جا گهڻيئي نالا آهن ۽ گهڻن ئي قسمن جون ٿينديون آهن. جيئن ته فرانسيچ ڪٽ، هٽلر ڪٽ، تلوار ڪٽ نوڪيلي، کهالکهٽ ٽائيپ، خونخوار مڇون ۽ وغيره، وغيره. مطلب ته ڪاڪو مڇن جي ساراه ڪرڻ کان ٿڪبو ڪونه هو. الٽي ڇٽي ڪري ٻوه مڇون ونيندو هو. هڪڙي ڏينهن منهنجي دل ۾ خيال آيو ته ڪاڪي جي گهرواريءَ کان پڇان ته، ڪاڪو جو هيتري مڇن جي ساراه لو ڪري ۽ ڀاڳڪي ليس مار

سندس ۾ روح ٿاڄ.“

هڪڙي ڏينهن رات جي وقت منوهر ڏٺو ته آدم قدبت ۾ چرپر ٿي رهي آهي. منوهر سمجهيو ته اهو سندس وهم آهي، پر اهو روز جو ڏاڍو ٿي پيو. منوهر اندازو لڳايو ته اِها جو شايد موت ڏي وڃو آهي، جو هو لڪي اچي؛ سندس روح هن بت ۾ آهي. هڪڙي رات ڪنهن عورت منوهر کي اُٿاري چيو، ”منوهر منهنجي مورت تيار ٿي وئي آهي. هن مورت ۾ منهنجو روح آهي. توهان اُٿي؛ اچي منهنجي گلي لڳ.“ منوهر ڏٺو ته ڪا عورت ڪمس هٿ ڪان وٺي مورت وٽ آئي. مورت جي اکين ۾ لالو هو. منوهر اُٿي وڃي جيئن مورت کي گلي لڳائي رهيو هو ته آدم قدبت سندس مٿان ڪري پيو؛ منوهر مري ويو. اِها جيڪا ڪمس جيتري ته ملي سا روح جي روپ ۾ سالس ملي؛ سندس موت جو ڪارڻ ٿي. صبوح جو منوهر جي ڪم ڪندڙ ڏٺو ته منوهر مئو پيو آهي؛ سندس مٿان اِها جو آدم قدبت پيو آهي.

ڪاڪي سان مڱڻو ٿيو هو ۽ ڪنهن مون کي ٻڌايو ته
تنهنجي گهوٽ کي گهاٽ گهٽ جهڙيون مڇون آهن.
سهڪو سندس مڇن کان ڏڪندو هو. منهنجون
ساهيڙيون به مون کي ڏاڍائي رهيون هيون. تنهن
شاديءَ جي ۽ تاريخ ٺهي. پر مون تنهنجي ڪاڪي
کي ڪڏهن ڏٺو هو. جنهن وقت مان شاديءَ جي
منڊپ ۾ اچي ويٺس ته منهنجي دل ۾ سندس
مڇن ڏسڻ جي اڻٽر اڇي پيدا ٿي. مون گهونگهٽ
مان ليئو پائي ڏٺو ته ڪاڪي جون مڇون ته ڪونه
هيون چٽڪ چپن تي هڪ ڪاري وارن جو جهنگل
هو. مان ڊڄي ويس. مان انهيءَ وقت ڦيرن کان
اڳم منڊپ مان اٿي ڪري ڪمري ۾ ڀڄي ويس.
شادي تي آيل ڄاڃي ماڃي منهنجو اهو لڇڻ ڏسي
تعجب ڪرڻ لڳا. منهنجا ماءُ پيءُ، ڀاءُ ڀيڻ ۽ ٻيا
مائٽ ڪمري ۾ گهڙي آيا ۽ مون کان شادي جي
منڊپ تان اٿي اچڻ جو ڪارڻ پڇڻ لڳا. مان ۽ ڏاڍو
روئڻ لڳس. تنهن مون کين ٻڌايو ته مون کي هن مڇڙ
سان شادي ڪونه ڪرڻي آهي ۽ نه وري مون کي
هن خونخوار انسان سان رهڻ ۾ ڪو مزو ايندو.
چاچاڻ ته ڳالهه، ڳالهه تي مڇون پيو وٽيندو ۽
ڊپ ڏياريندو پيو. مان دل جي مرض ۾ پوندس.
منهنجي ڳالهه ٻڌي منهنجا مائٽ مون سان شامل راءِ

خان تو سمجهين، انهيءَ ڳالهه ۾ ڪيتري قدر صداقت
آهي. ڪاڪو هميشه ائين چوندو آهي ته، منهنجي
پٽن جي ڪري منهنجي زال ۽ ٻار ڏڪندا آهن.
ڪنهن کي به گهر ۾ طاقت ڪونه ٿيندي آهي جو
منهنجي سامهون ڳالهائي سگهي. مان ڪاڪي جي
گهر ڪاڪي جي غير حاضريءَ ۾ پهتس. ڪاڪي کي
پير پيٽي ڪري وڃي ڪرسيءَ تي ويٺس. ڪاڪي
مونکي ڏسي ڏاڍو خوش ٿي. توهان کي چيائين ته
فلاڻو آيو آهي ڪجهه ڪاٺ لاءِ ڪٺي اچ ۽ چانهه به
ٺاهي کڻي اچ. مون گهڻيئي ”نه“ نه پئي ڪئي پر
ڪاڪي ڪونه ڇڏيو. مان چانهه پي رهيو هئس ۽
ڪاڪي سان ڳالهيون ڪري رهيو هئس. ڳالهين
ڳالهين ۾ ڪاڪي کان پڇيم ”ڪاڪي ڇا تون ڪاڪي
جي پٽن کان ڪونه ٿي ڊڄندي آهين؟“ ڪاڪي
جوش ۾ اچي ۽ کلندي چيائين، ”ڪير ٿو سندس
پٽن کان ٿو ڊڄي. هيءَ ته مٽيءَ جو شير آهي.“ جيئن
ته ڪنهن چيو آهي، ”واه ڙي ميري مٽيءَ ڪي شير
دن کو بڪري رات کو پير“ پير چوندا آهن
”رب“ کي. ڪاڪيءَ ڳالهين جو سلسلو جاري رکندي
چيو، ”پٽ هيءَ ته رب کان ٻاري آهي. هن جي
پٽن کي ڏسي مٿان ٻڇين.“ مان ٿي توکي سندس
هڪ ڳالهه ٻڌايان. منهنجي جنهن وقت لنهنجي

ڇن جو روپ ڏيکاريندي. تـون پنهن جون مڇون
مهن جـي اڳيان هيٺ ڪري هلندي ۽ رکندي.
ڪاڪي مهن جا شرط قبول ڪيا. اسان جي سڪ سان
شادي ٿـي. شادي کانپوءِ ڪاڪي رڻندي چيو،
"پياري جي تون چاهين ته مان پنهنجون مڇون لهرائي
ڇڏيان، جي ڪوراڻيندس ته ماڻهو مون تي کلندا."
مون کيس چيو، "منهنجا پيارا ساجن، تون مڇن
جي ڪري نه گهٻراءِ ۽ نه وري مڇون ڪوراءِ، ٿـيو
هڪ ڳالهه ياد رکج ته جيڪي شرط مـون پنهنجي
اڳيان شادي مهل رکيا آهي ضرور پالج."
ڪاڪي ڪنڌ ڌوڻيندي چيو، "نه مونکي شرط
ياد آهي. تو منهن جي عزت پالي جو مرد جي مڇ
جو قدر ڪيو ۽ منهنجو شان رکيو. الهي ڏينهن کان
وٺي ڪاڪو منهن جي سامهون مڇن جي ڳالهه ڪونه
ڪيندو آهي. پڻ والڪر هلندو آهي. هو ته توهان
کي مڇون ڏيکاري ڪري ٻڌائي ٿو. هينئر پنهنجو
ڪاڪو اڇو وارو آهي. تون ڏسج ته سندس مڇن
جو ڪهڙو حال آهي! مون ڪاڪي سان وڃي ڳالهيون
ڪيون ته اٽڪري ۾ ڪاڪو اچي ويو. ڪاڪي جـي
اڇن سان مڇون هيٺ ڪيون. ڪاڪي جيڪي ٻڌايو
سو سڀ سچو سچ هو. ڪاڪي جو سندس مڇن تي
هٿ ڪونه هو. ڪاڪي اچي ڪري کيڪاريو.

ٿيا ۽ سمجهڻ لڳا ته سندن ڇوڪري هن سان گذاري
ڪونه سگهندي. منهن جي مالڪن ڪاڪي جي ٻيءَ
کي سرسري ڳالهه ڪري ٻڌائي ته ڇا جي ڪري
ڇوڪري شادي نٿي ڪرڻ چاهي. ڇوڪري
ڪاڪي جي مٽن کان ٿي ڏکي. ڪاڪي جنهن
وقت اها ڳالهه ٻڌي ته بيهوش ٿي ويو. ڪيس هوش
۾ آڻڻ لاءِ پاڻي ڪيا ويا. ڪاڪو هوش ۾ آيو ۽ چوڻ
لڳو ته مون کي انهيءَ واري ڌرمتني سان ڳالهائڻو
آهي. گهڻي دير ڪانپوءِ: ڪاڪي کي مون سان
ڳالهائڻ لاءِ اڪيلائي ۾ موڪليو ويو. ڪاڪو منهنجي
پيرن تي ڪري چوڻ لڳو، "اي منهنجي ٽيڪ واري
ڌرماتني، تون منهنجي مٽن کان نه ڏک. تون
جيڪڏهن چاهين ته مان پنهنجي مٽن جي ڪيس ۾
هينئر ئي ڏاٺو هڻان. پر تون منهن جي هن وقت
عزت بچاءِ ڇاڪاڻ ته هينئر مٽن ۾ ڏاڍو لڳندو ته
سيڪو ڪلندو ۽ منهن جي عزت مٽي ۾ ملي ويندي.
شادي ڪانپوءِ تون مٽن جي بابت ۾ ڪجهه به چوندي
ته مان ڪرڻ لاءِ تيار آهيان. هينئر منهن جي ۽ منهن
جي مٽن جي عزت بچاءِ. هينئر منهن جي عزت
تنهن جي هٿ ۾ آهي."

مون ڪيس چيو ته شادي ڪانپوءِ هڪ ڪم ڪندي
ته تون منهن جي اڳيان ان مٽن ونهندي ۽ نه وري

ڪي ڪٽي لاهي وجهاءِ ته روز، روز جي ڏکن کان
ڇٽي پوندي. هيئنر پيٽ ۾ ڪهڙي ڀلائي ڏيکاريندي
انهي! جوانيءَ ۾ ڪجهه به نه ڪيو ۽ هاڻي هلڻو
آهين پيٽ ۾ ٻچڙن وٺي ماڻهن کي ٻئن جي ڀاڏري
ڏيکارڻ. هيئنر ته ٻچن ته ڪاڻ ٻارن جو اندازو
ڪندو ڪو وڃي. اون ته ٻچڙن لهراءِ ۽ پيٽ ڀرڻ ٻهڪا
وسار ۽ روزه روز جي سور کان ڇٽي پوندين.
ڪاڪي کي ڪاڪيءَ جي ڳالهه اهڙي طرح دل ۾
تير لڳو جهڙي طرح ٻيشم ماڻهن کي ارجن جا تير
لڳا. ڪاڪي جڏهن وڃي ڪاڪيءَ جا اکر پڌا ته
هڪدم سمجهي ويو ۽ آئون پڻ وڃي ”جڳ پورا کي
پڇي“ ڇڏي ٻچڙن صاف ڪري ڇڏيائين ۽ سڀني
ڏکن کان موڪش پاتائين. ڪاڪي وري ڪڏهن به
ٻچن جو ذڪر ڪونه ڪيو. ★

ڪاڪو ويٺو هو ته انهيءَ ۾ ڪاڪي جو پوٽو اچي ويو. جيڪو قريبن ٣-٤ سالن جو هو اهو به اچي ڪاڪي جي پرسان ويٺو.

ڪاڪو پوٽو ڏسي اٿيو ۽ ڀڄڻ لڳو جيئن ڪوئو ڀڄي ٻلي کان. مان سڀ ڪجهه ڏسي رهيو هيس. پر مان ڪجهه به نه سمجهي سگهيس ته ڪاڪو ننڍي پوٽي کان ڇو ٿو ڊڪي؟ ڪاڪي جو پوٽو ڪاڪي جي گود ۾ ويهڻ جي پيو ڪري ته ڪاڪو ڪيس پري، پري پيو ڪري. مان اهو تماشو ڏسي رهيو هيس. مان سوچ ۾ پئجي ويس ته انهيءَ ۾ ڪاڪي جي رڙ ٻڌڻ ۾ آئي، جو ڪاڪي کي زور، زور سان چوٽ لڳي ته توهان کي ههڙو خيال ڪونه ٿو ٿئي جو ننڍي ٻار کي گود ۾ نٿا ويهاريو. ڪيس پيا ڌڪاريو ماڻهو ته پوٽن لاءِ پيا سڪن. توهان پيا ڪيس پري، پري ڪريو. ڪاڪي ڏاڍي نرمي سان چيو، "ڀاڳوان! پوٽا ڪنهن کي نه پيارا هوندا! هي ته منهنجي اکين جو تارو آهي. پر منهن جي مڇن جو دشمن آهي جنهن وقت گود ۾ ٿو ويهي ته يڪدم ٿو مڇن ۾ هٿ وجهي. هن جون مڇون پٽڻ ۾ مون جهڙي پهلوان جي اکين ۾ پاڻي اچڻ لڳو. هاڻي پڌام ته ڪيترائين ويهي اهي سور سهان."

ڪاڪي جواب ڏيندي چيو ته الهيءَ مڇي مڇن

سو منهنجو نه ٻڌائي ته اهڙو حال ٿيو. منهنجي زبان
نه ٻاهر نڪري آئي. شاباش هجي منهنجي ٽرميٽني
کي، جنهن مونکي همت ٻڌي ڏياري. انگريزي
۾ چوندي ٻڌي هلي، "Don't worry, go ahead"
جنهن جو مطلب آهي، "فڪر نه ڪر، اڳتي وڌ."
مان ٻهادرن وانگر اڳتي وڌندو ئي هليس. ٽڪڪار ۾
ٻيهڻو انڪري رهيو هو. ٽڪيٽ منزل تي اچي پهتس.
مون ڏٺو ته ٽڪيٽ ڪلارڪ جهوٽا کائي رهيو هو.
مون چيو، "بابوجي، ٻه ٽڪيٽون سيهون سنڌ
جون مهرباني ڪري ڏي." بابو اکيون ٻيو نهاري چڙڪ
مون سندس ڪيسي مان ڪجهه ڪڍي ورتو آهي.
مون ڪيس وري انگريزي ۾ چيو، "منهنجا
پيارا، مونکي ڪنهن جي موت تي وڃڻو آهي،
مهرباني ڪري جلدي ڪر. گاڏي ڇٽڻ جو وقت
ٿيو آهي مهرباني ڪري ٻه ٽڪيٽون ڏي."
بابوجي چيو، "تون سوال اچين ها."
مون چيو مانس، "پيار، مان گهر مان نڪتو ته
سوال هيس، پر ٻڌائي ته سامان کڻي تي ڪٽي آيو
آهيان. تون منهنجي عمر ڏس. مان ٽڪيٽ ...س،
چالاڪ نه نه ڪولي مليو؛ وري نه ڪو ساٿي مليو
جو چڙهي اچان ها."
بابوجي چوڻ لڳو، "رام جو اسٽيشن تي اچي

ٻٽا رزرويشن مسافري

اسان جي سرڪار ۽ ريلوي جو وزير وڏا
ڪندا آهن ته مسافرن کي گاڏي ۾ چڙهڻ کان و
منزل تي پهچڻ تائين سهولتون مهيا ڪنداسين ا
وعظن ۾ ڪيتري صداقت آهي، سو مان چاهيان
ته هولي جي موقعي تي گهرن جي لاءِ پهچڻ
اڪيلهون وراڻيان. مان ”ٻٽا رزرويشن“ تي مسا
جو آپ بيتي تو ٻڌايان. مونکي رات جي وقت
آلي ته منهنجي ٻاري مڙي ٻيڻ جي حالت
خراب آهي، سو هڪدم گاڏي ۾ چڙهه. مان د
سوچڻ ويس ته ٻٽا رزرويشن مسافري ٻيائي ۾ ص
ڏاڍو مشڪل آهي. ٻر سرڪار جي ڏنل ٻيانن
وشواس رکي، ٻريامت جو ڏر ٻٽي سان گڏ گاڏي
چڙهڻ جو فيصلو ڪيو. مون سان گڏ ٻيڻ ۽ ٻيڻ
گڏ هليا. ٻريامت جو سائي ٣ ٻجي گهر مان نڪ
رستي تي ته ڏاڍگو سيو، ته وري ڪو ڪولي
آنو رڪشا ملي. سامان ڪلهي تي رکي اسٽيشن ڏا
هليس اتان ٻي واس چٽڪ ”ٻولارام“ ڪولي
واو، هميشه ڪولي بار کڻي هلندا آهن، ٻر اڄ
ٻاڻ ڪولي جو ٻارمت ادا ڪري رهيو هوس. چو
آهن، ”چوڻو ڪڏهن ٻير ۾ ته ڪڏهن وري مٿي

وچائي ٨-١٠ سيڪنڊن روڪي آئي هئي. انهن مان
٤ سيڪنڊن اسان کي ڏنائين ڪولي اسان کي ٽانگيڪو
وهاري ٨٠ روپيه وٺي هلندو رهيو. ٿوري وقت ۾
گاڏو پرچي ويو گاڏي ۾ هڪ رڪشڪ آيو ۽ چوڻ
لڳو ته ڪنهن کي ڪجهه به نه ڏجو. مڙي سان وينا
هجو، ڪنهن کي ڪجهه به نه ڪونه ڏنو اٿو! اسان
کيس داد ڏيڻ لڳاسين ته ڪهڙو نه چڱو ماڻس آهي
جو سيٺي جو خيال ٿو رکي. رڪشڪ جي وڃڻ کانپوءِ
١٠-١٥ جڻن جي ٽولي آئي. هڪ، هڪ کان ٢٠-٢٠
روپيه وصول ڪرڻ لڳا. جيڪو نه ٿيو ڏني تنهن
کي ٿڪڙي ڪري گاڏي مان ٻي لاٿائون. حال
اهڙو هو جو مٿي به مات نه مٿي به مات. اهو تماشو
٥-٦ رڪشڪ اڳيان ڏسي رهيا هئا. ڏسڻ ۾ اهين ٿي
آيو ته اهي به ملي هئا. هنن کين ڪجهه به ڪونه ٿي
چيائون. گاڏيءَ ۾ ان ٽن جڻن رڙون واقعا ڪيا ۽
وڏهڻ لاءِ به تيار ٿيا ته هنن مهاشين وري ڪپ
ڪيا. سيٺجي مسافر انهن چپ ٿي ويا جڏهن ڪنهن
جي گهر جو ٻاڙي مري ويو آهي. اسان به چپ
ڪري ويٺا هئاسين. رڪشڪ تماشو ڏسي رهيا هئا.
اٽري ۾ هڪڙو دادا آيو. هو گاڏي ۾ گهڙڻ لڳو ته
هنن لفنگن کيس روڪڻ جي ڪوشش ڪئي ته دادا
هڪ ان جڻن کي اهڙي چماٽ اڪائي ڪئي جو هنن

سمهيون ها."

مون کيس چيو، "مونکي اڄ ڪا پوشيده واٽ نه ڪونه پڌائي وئي ته منهنجي پياري پيڻ گذاري ويندي ته مان اسٽيشن تي اچي سمهان ها!"

منهنجي ڳالهه، ٻڌي باپوجي چپ ٿي ويو. مون کي ٽڪيٽون ٿاهي ڏنائين. مان گاڏيءَ ۾ اچي چڙهيس. گاڏي سڄي خالي هئي. هڪ، هڪ گاڏي ۾ ۴ مسافر ويٺا هئا. مان دل ۾ ڏاڍو خوش ٿيس. لٽ کوڙي سمهي پيس. سرڪار کي دعائون ڏيڻ لڳس ته سرڪار واقع واعدا پورا ڪري رهي آهي. اسان هڪ گاڏي ۾ گهر جا ڀاتي ويٺا هئاسين. رستي جي مسافري مزي ۽ آرام سان گذري. احمدآباد اسٽيشن تي شام جو ۶-۳۰ بجي اچي پهتاسين. رزرويشن ڪرائڻ لاءِ بابوءَ وٽ پهتس، ڪيس سڄي حقيقت ڪري ٻڌايم. هن به همدردي ڏيکارڻ لاءِ ڪاغذن تي آڱريون هلايون. پڇاڙي جو چيائين ته سيٽ ڪونهي آهي. پليٽ فارم تي ٽڪيٽ ڪليڪٽر سان مل. ايشور جو پيارو ڪوئي ڪونه مليو جو مدد ڪري. ليٽ هڪ ڪولي هڪ، هڪ ڄڻي جا ۲۰-۲۰ روپيه گهريا. جنرل گاڏيءَ ۾ ويهارڻ جو واعدو ڪيائين. ڪولي مهاشيه اسان کي گاڏيءَ ۾ ويهاريو. اڳين اسٽيشن کان هڪ جوکري چادر

...و اسان وراهي کڻنداسين. مون چيو تہ ۲۰۰ روپين
...ء ايمان نہ وڪڻو. هو چوڻ لڳا، "ڇاجو ايمان؟
...ڇا جو ڌرم؟ پئسا ڏي نہ تہ هيٺ لهہ." گهرواري
...ڇ ۽ ٻچڙن چوڻ لڳا تہ ڏي پئسا ڇڏاءِ جند. مون
... کين ۸۰ روپيہ ڏنا. هڪ سنڌي سائين ونتو هو.
...هو ۽ ڏاڍا ٻرنگ. پيو ماري ۽ چوي پيو تہ مان تہ
...ين پئسا ڏيان. مون کنهن کي ڪڏهن بہ پئسا
...ڪوا ڏنا آهن. هيءَ وري ڪهڙي کيٽ جي موري
...هن! اچان ڪاڪي چئي اس ڪهو تہ. کيس اچي
...ڪڙ ٻائون، چپائونس تہ پئسا ڪلي. ڪاڪو ڪجھ
...چئي نہ چئي ڏنهن کان اڳم ڏٺي ڳچيءَ بہ هٿ
...ڌائونس. ڪاڪو چوڻ لڳو، "ادا مان مدبو آهيان
...لي نٿو سگهان. مون تي رحم ڪريو. مون کان
...ا روپيہ ونو." هٿن چيس تہ ڏي ۱۰ روپيہ، ٻار
...ڏي ضرور. ڪاڪي روپيہ ڏئي جان ڇڏائي. ڪاڏي
...ڻ لڳي. ٻوءِ تہ سيڪو ڪانءِ واري ڪان، ڪان
...ڪرڻ لڳو. همت تہ ڪنهن کي ڪونہ هئي جو
...لهيءَ وقت ڪچي سگهي. اٿري بہ دادا أئيو ۽
...چوڻ لڳو، "تـوهان بہ اهڪتا ڪونهي. تـوهان بہ
...ڏي ڪونہ آهي. توهان هڪ ٻـي وجو ها تہ هو
...هان کي ڪجھ بہ ڪونہ ڪن ها. توهان ڪمزور
...هيو." دادا ڏاڍا کيان ٻڙا ٻاشڻ ڏهڻ لڳو. اسان

کي ڏينهن جا تارا ڏسڻ ۾ آيا. پيا چٽا دادا جا پير
ڇمڻ لڳا ۽ هٿ جوڙڻ لڳا. مان دل ۾ سوچڻ لڳس
ته واقعي "ڏاڍي ۾ طاقت آهي پهاڙ ڪٽي ٿو
ڪمزور هارائي ٿو." ڪمزور جو ڪوبه ڪونه آهي.
لڦنگا گاڏي ۾ گهڙيا ۽ هڪ منٽن سيٺ دادا لاءِ
خالي ڪرايائون ۽ مسافرن کي اٿاري ڪڍيائون.
دادا کي سڄي سيٽ سمهڻ لاءِ ڏنائون. سندس اُوت
لاهي مٿان ڪان رکائونس. جنهن وقت گاڏي هلڻ
جو وقت ٿيو ته پار منهنجي پٺيان اچي پيا ۽ وڙهڻ
لڳا. مان سوچڻ ويٺس ته هيٺ لهي ٿو وڙهان ته
گاڏي ٿي ڇٽي. جيڪڏهن ڪپ هٽي ڪيندا ته
استعمال ڏسندس. ڪٽي مري ٿو پوان ته زال وڌوا
ٿي پوندي. جيڪڏهن ورى ڪجهه ٿيو ته پيٽ جي
موقت ٿي ڪونه پهچندس. مون ڪين گهڻو ٿي سمجهايو
ڪين خدا جا واسطا وڌم. ڪين چيم ته ڪولي کي
۸۰ روپيه ڏنا اٿم. اي ورى پيل ڇاجي ڏيان؟ چوڻ
لڳا ته ۹۸۰ روپيه ڪٺا ٿيا آهن. خدا کي اسان
سڃاتون ڪونه. ڀڳوان کي مڃون ڪونه. جيڪي
ٿيڻو آهي سو ٿيندو. پر تون اسان کي ۸۰ روپيه ڏي
هڻن سڃهي ٿئين جو ۱۰ سيڪڙو رکشڪ وٺندا.
۲۰ سيڪڙو دادا وٺندو پليٽ فارم جو مالڪ آهي
۲۰ سيڪڙو رهلوي ملازم وٺندا باقي جيڪو بچندو

ـان ويهندا آڻاسين، وٺا رهياسين دادا سهندو
ـئو ٻر سونر وانگر ٻيٺو رهيو.
مون کي، گهرواري، ٻچڙا ۽ ٻچڙوڙي کي ٻڌا
ـزروشن جو جڪو مزو آئو سو وساري نٿو سگهان.
ـارو! توهان کي قسم آهي قلندر جو ٻڌا رزروشن
ـسافري ۽ ڪجو توهان جو حال مون جهڙو ٿيندو.
ـي ۽ حقيقت آهي ٻر مذاق ڪونه آهي-

ٻڌندا رهياسين. رات جو وقت هو گاڏي تيز ڊ
سان هلي رهي هئي. اکين ۾ اڌ ننڊ، اڌ جاڳ هئي
هڪ ٻئي جي مٿان ٿي ڪرياسين. دل ۾ چوڻ لڳس
ته واقعي سرڪار واعدا پورا ڪيا آهن جو آرام سان
مسافري ڪري رهيا آهيون! ايتري قدر جو ٽائليٽ
۾ به نه ٻئي وڃي سگهياسين. پاسو به نه ٻئي بدلائي
سگهياسين. اهڙا دکي هئاسين جو سرڪار کي دکي
دل سان ٿي دعائون گهرسين. سڪي هو ته هڪ دادا
جو آرام سان مٿئين سيٽ تي سمهيو پيو هو. اهي
دادا جي حالت پورولي کان ٢-٣ اسٽيشن اڳ اهڙي
خراب ٿي جو دادا کي پوءِ ٻاٿ وسري ويو. اهي
اسٽيشن تي ٻاڇين وارن اچي چڙهيون. دادا کي
ننگه کان وٺي هيٺ لاٿائون ۽ چيائونس ته کڙي
ٿالهه جو پٽ آهين جو ليٽيو پيو آهين؟ اٿي پيهه
اسان کي ٻاڇين هون نوڪريون رکيون آهن. داد
پڻ ننگن ٽي الين ليٽو هو جڏهن اسڪول ۾ ڪيس
ماستر ڪن کان پڪڙي بينچ تي بيهاريو آهي
ويچاري جو ڪڇڻ ۽ ڳالهائڻ بند ٿي ويو. جهونا ٻي
ڪاڌا لين ٻر ٻاڇين وارن اهڙيون ملهس جو سندس
جهونا سڄاڳي ۾ بدلي ڇڏ ٻائونس. مان دل ۾ سوچ
نڳس ته ايشور وٽ دير آهي پر اندير ڪونه آهي.

هنکي هڪ پٽ ۽ هڪ ڌيءُ راڌا هئي. راڌا ڀاءُ کان وڏي هئي. راڌا جي بيماريءَ جو ٻڌو ڪنهن به ڊاڪٽر کي ڪونه ٿي پيو. رامداس راڌا جي بيماري ڪري ڏاڍو پريشان هو. راڌا کي ڪنهن به ڊاڪٽر مان فائدو ڪونه ٿي ٿيو. راڌا تمام سهڻي هئي. هوءَ ايم اي پاس هئي. راڌا کي گهر ۾ سڀ سڪ ڪندا هئا پر هوءَ هميشه بيمار رهندي هئي. بيماريءَ جي ڪري سندس سهڻي شڪل پيلي ٿي وئي هئي. سندس سونهن غائب ٿي وئي هئي. راڌا جي بيماري ڪوبه ڊاڪٽر ڪونه سمجهي سگهيو. سندس بيماري هئي ته هوءَ هر وقت ڪجهه سوچيندي رهندي هئي. ڇا سوچيندي هئي سا ڪنهن به خبر ڪونه هئي؟ سندس مائٽ پڻ سوچيندا هئا ته ڪنهن ڀوت جي ڇايا لڳي آهي، تنهن ڪري هوءَ هر وقت سوچيندي رهي ٿي. سندس مائٽن ڪيئن سنتن، مهاتمائن ۽ اوجهن کي ڏيکاريو. گهڻيئي جهاڙون ڦوڪائون ۽ ڌاڳا ونيا ڏنا، پر ڪنهن ڪوبه فائدو ڪونه ٿيو. رامداس چئني طرفن کان نااميد ٿي ڪري، راڌا کي ڊاڪٽر منوهر وٽ وٺي آيو. ڊاڪٽر راڌا کي ڏسي چيو، ”سيٺ صاحب راڌا کي ڪابه بيماري ڪونه آهي. هوءَ ٺيڪ ٿي ويندي.“

راڌا منوهر کي ڏسي ڪجهه سوچڻ لڳي. منوهر

غلطي جو احساس

منوهر هڪ هوشيار ڊاڪٽر هو. هن ڊاڪٽري پاس ڪري پنهنجي اسپتال کولي هئي. هو هڪ شريف انسان هو. هو مريضن کي مريض نه، پر پنهنجو هڪ دوست يا مائٽ سمجهندو هو. سندس ڳالهائڻ ۾ مٺاج هو. هو پرائي کي پنهنجو ڪرڻ ۾ ڏاڍو ماهر هو. هن جي منهن تي هميشه مشڪ هوندي هئي. اداسي هن کان ڏهه ڪوهه پري هئي هو غريب جو يار هو، تنهن ڪري ڪيترن غريبن لاءِ همدردي هوندي هئي. هن پنهنجي اسپتال ڀر جي پاسران کولي هئي. سندس گهر ڪافي وڏو هو ۽ هڪ سونهن ڀري گهٽيءَ ۾ هو. گهر ۾ ڪل ٥ ڀاتي هئا. ماءُ، پيءُ، ڀاءُ، ڀيڻ ۽ پاڻ هو منوهر سڀني ۾ وڏو ڀاءُ هو. سندس شادي اڃان ڪونه ٿي هئي. شاديءَ جون ڳالهيون ٿي هليون. سندس هٿ ۾ اهڙي ته شفا هئي جو ڪٿان ڪٿان کان مريض سندس وٽ ايندا هئا. سندس ناموس جي ڪري وڏن گهرن جون مائٽيون اچڻ لڳيون، پر منوهر جي شادي ڪرڻ تي دل ڪونه هئي. هڪڙي ڏينهن سيٺ رامداس پنهنجي بيمار ڌيءَ راڌا کي ڏيکارڻ آيو. سيٺ رامداس شهر جو هڪ وڏو واپاري هو.

هو ڙاڏا جي هر ڪنهن ڳالهه جي جوابداري کڻڻ لاءِ تيار
آهي. ٻورن ڏينهن ڪانپوءِ ٻنهي جي شادي ٿي.
ڙاڏا مهينو ڪن ساهري گهر ٺيڪ هلي پر هوءَ گهر
۾ گهٽ محسوس ڪرڻ لڳي. ڪيس ساهري گهر ۾
عزو ڪونه پي آهو. منوهر کي روز چوندي هئي ته
مونکي گهر پسند ڪونه آهي. ڪنهن ٻوش ڪالونيءَ
۾ هلي رهو. منوهر گهر ڇڏڻ لاءِ تيار ڪونه هو. پر
روز روز جي کٽکٽ کان تنگ ٿي هن ڙاڏا کي
چيو ته هو گهر ڇڏڻ لاءِ تيار آهي، پر اسپتال هٽي
رهندي. ڙاڏا اها ڳالهه قبول ڪئي. منوهر هڪڙي
فلئٽ مسواڙ تي ورتي. ڙاڏا کي انهيءَ فلئٽ ۾
رڪيا ٿين. انهيءَ ٻلڊنگ ۾ منوهر جي گهر ڪانسواءِ
ٻيو ڪو به گهر ڪونه هو. ڙاڏا اڪيلي رهڻ ۾ خوش
هئي. منوهر ٻهنجي وقت انوسار اسپتال ويندو هو.
مجهند جو اسپتال بند ڪري ٻهنجي ماءُ پيءُ وٽ
رهندو هو. ڪڏهن ڪڏهن ڙاڏا وٽ ايندو هو.
هڪڙي ڏينهن منوهر جي سامهون واري فلئٽ
ڪنهن مسواڙ تي ورتي. مسواڙي جو نالو ڪشن هو.
هو انجنيئر هو. ڪشن سياءُ جو چرچالي ۽ کلمک
هو. ڪشن اڪيلو فلئٽ ۾ وچي رهيو. سندس زال
ٻيڪي گهر ٽڪيل هئي. منوهر جي اسپتال وڃڻ
ڪانپوءِ ڙاڏا اڪيلي ٿي ٻوندي هئي. هڪڙي ڏينهن

رامداس کي راڻا لاءِ دوا ڏيئي ڪري سمجهايو ته هو
دوا ڪيئن وٺي. رامداس راڻا کي وٺي گهر واپس وريو.
راڻا گهر اچي دوا جو هڪ وزن ورتو. دوا وٺڻ سان
راڻا اهڙو محسوس ڪيو ته ڪيئن دوا مان فائدو ٿي
رهيو آهي. راڻا پڻ ٿي ڏينهن پيءُ سان گڏ دوا وٺڻ
ايندي هئي. انهيءَ ڪانپوءِ اڪيلي دوا وٺڻ ايندي
هئي. راڻا دوا جي ڀلائي روز منوهر وٽ ايندي
هئي. راڻا کي حقيقت ۾ بيماري ڀرم جي هئي. هن
کي ڪا به بيماري ڪونه هئي. هينئر ڪيئن سوچ
منوهر کي ڀائڻ جو هو. راڻا کي سوچ جي ڀڃاءِ ڀرم
جي بيماري لڳي وئي. رامداس کي انهيءَ ڳالهه
جي خبر پئجي وئي هئي. منوهر کي پڻ راڻا ڏانهن
جهڪاءُ ٿيڻ لڳو. رامداس منوهر جي پيءُ سان مليو.
منوهر جي پيءُ کي راڻا کي ڏونهن ڀٽاڻڻ لاءِ چيائين.
منوهر جي پيءُ رامداس کي چيو ته ڪيئن سندس
ڳالهه منظور آهي. پر جيئن ته راڻا لاڏڪوڏ سان پلجل
آهي ۽ شاهوڪاري ٻار آهي انهيءَ ڪري ڪيئن اسان
جو غريباڻو گهر پسند ڪونه ايندو، ڇٽي انهن ته
ٿي ته راڻا ڀاڻ کي اسان جي گهر ۾ دکي سمجهي.
رامداس منوهر جي پيءُ جون ڳالهيون ٻڌي چپ ٿي
ويو ۽ چوڻ لڳو ته راڻا اهڙي ڇوڪري ڪونه آهي،
وقت انوسار هلڻ واري آهي. وڌيڪ چوڻ لڳو ته

ھر روز پنھنجو ڪجھہ وقت راڌا وٽ گذاريندو ھو.
گوپيءَ کي انھيءَ ڳالھہ جي خبر پئجي ويئي. گوپي
راڌا پاڻ گھرائون ساھڙائون ٿي وئون. گوپي ڪڏھن
راڌا کي اھڙو ڪوڙو ڏيکاري ڪونہ ڏنو تہ ڪنھن ھن
وٽ ويھي ٿو. ھڪڙي ڏينھن راڌا پنھنجي ماڪي
ڪري ھلي ويئي. منوھر اڪيلو گھر ۾ رھندو ھو.
ھڪ رات گوپيءَ جي طبيعت اچانڪ خراب ٿي ويئي
بيھوش ٿي ويئي. ڪنھن منوھر کي سڏايو. منوھر
گوپي کي ڏٺو ۽ سڄي رات سندس پرسان ويٺو رھيو.

منوھر ھر روز گوپيءَ جي طبيعت ڏسڻ جي
ڀانئي منجھند جو اچي گوپي وٽ ويھندو ھو. ھيئنر
منوھر اسپتال ڏانھن ڌيان ڏيڻ گھٽائي ڇڏيو. سندس
ن ۾ ھر وقت گوپي جو ڌيان رھندو ھو. راڌا مھيني
بالڪو واپس آئي. ھڪڙي ڏينھن منجھند جي وقت
راڌا گوپي جي فلئٽ ويئي. فلئٽ ۾ گھڙڻ سان ھوءَ
بيھوش ٿيڻ لڳي. سندس اکين کي اعتبار ڪونہ پي
يو. ھوءَ واپس پنھنجي فلئٽ ۾ آئي. ھوءَ سوچڻ
لڳي تہ ھن ڇا ڏٺو؟ جنھن سان ڏک ھوءَ پاڻ کي ڏوھ
ڻ لڳي. ھن جو ساھ منجھڻ لڳو ھو، گھٽڻ محسوس
ڪرڻ لڳي. ھوءَ سوچڻ لڳي تہ ھن فلئٽ کان
ڏيکا منھنجو پراڻو گھر سٺو ھو. ھوءَ پاڻ اچي لعنت
جھڻ لڳي. ھن جي من ۾ ھڪ قسم جو پڇتاءُ پيدا

ڪشن راڻا کي پنهنجي قلعي جي دروازي تي اڪيلو
ڏٺو. ڪشن اڳتي وڌي ڪري کيس پنهنجي واقفيت
ڏني ۽ کيس چيائين، ”بابا، مونکي هن قلعي ۾
هفتو کن ٿيو آهي جو رهيو پيو آهيان. منهنجي زال
مهني کن ۾ ايندي. هن وقت پيڪي رهيل آهي.“
راڻا جواب ڏيندي چيو، ”منهنجو پٽ ڊاڪٽر آهي
هو صبوح جو پنهنجي ڪلنڪ ۾ ويندو آهي ۽ رات
جو موٽندو آهي. ڪڏهن ڪڏهن منجهند جو به
ايندو آهي.“ ائين چئي راڻا دروازو بند ڪري
ڇڏيو ۽ اندر هلي ويئي. ڪشن جنهن وقت نوڪري
تي ويندو هو ته راڻا کيس دروازي وٽ ملندي هئي.
روز، روز جي ملاقات راڻا جي من ۾ قرب آندو.
راڻا صبوح جو هر روز ڪشن کي چانهه ۽ نيرن
موڪليندي هئي. ڪڏهن، ڪڏهن رات جو منوهر
ساڻ گڏ روٽي کائيندو هو. راڻا سڄي بنگلي ۾
اڪيلي هوندي هئي، انهيءَ ڪري کيس ڪشن ساڻ
ڳالهيون ڪرڻ ۾ مزو ايندو هو ۽ ٻاڻ گهرائپ پيدا
ڪري ڇڏي. ڪڏهن ڪڏهن ڪشن نوڪري تي
ڪونه ويندو هو ۽ سڄو ڏينهن راڻا وٽ ويٺو هوندو
هو. انهيءَ ڳالهه جي خبر منوهر کي ڪونه هئي.
مهني ڪانپوءِ، ڪشن جي زال گوپي به واپس اچي
ويئي، پر ڪشن جي سڀاءَ ۾ ڦيرو ڪونه آيو. ڪشن

پاڻي

پاڻي يعني ڪ جل ڏيوتا جا ڪيترا نه نالا آهن:
...ڻ نه پاڻي کي چون جل، پاڻي، آب، سلل، اوڪ
...اري، نير، امبو، ان، جيون، لوڻ ۽ انگريزيءَ ۾
...ون واٽر. پاڻيءَ کانسواءِ جيون آهي ئي ڪونه،
...ب ڪجهه پاڻيءَ تي منحصر آهي. جيئن چوندا آهن،
...نور بنا سڀ ڌوڙ آهي." اهڙي طرح پاڻيءَ بنا
...يئڻ مشڪل آهي. قريب ٤٠ سال اڳ يعني ڪ
...نهن وقت منهنجي عمر قريبن ٢١ سال هئي، انهيءَ
...قت مون کي هڪ پوڙهي مائي پرولي ڏني؟
...ڇيائين ته هن دنيا ۾ هر هڪ شيءِ ڇا جي پيدائش
...هي! مان ڪيس جواب نه ڏئي سگهيس. انهيءَ
...ڙهيءَ مونکي ٻڌايو ته هر ڪا شيءِ پاڻيءَ جي
...پيدائش آهي. مون انهيءَ وقت ڌيان ڪونه ڏنو،
...پوءِ پتو پيو ته پاڻي ڪيترو نه قيمتي آهي! سنڌ ۾
...ڻي جي ڪابه ڪوت ڪونه هوندي هئي. سنڌ ۾
...وهن تي پالتيون رکيون هونديون هيون. جنهن جي
...ر يعني اسان کوهن تان پاڻي ڀري ايندا هئاسين،
...ت ڪلهن تي رکي ڏابو ڪلهندا ۽ مزي سان گهر
...انهن ايندا هئاسين. ڪوهن تي پهچي ڪري پنهنجا
...ي پنڻ پاڻي ڀري ڏيندا هئاسين. ڪن کوهن تي

ٿي ويو. هوءَ ملامت ڇڏڻ لاءِ تيار ٿي. هن ٻُڌي ڏينهن
تي منوهر کي چيو ته هوءَ پنهنجي پراڻي گهر ۾ هلڻ
لاءِ تيار آهي پر هن گهر ۾ ڪول رهندي ڇاڪاڻ ته
هن گهر ۾ کيس گهڻن ٽي ٿئي. وڌيڪ چوڻ لڳي ته
منوهر جيڪڏهن هيءُ گهر نه ڇڏيندي ته منهنجي
اڳي جهڙي حالت ٿيندي. هوءَ زور، زور سان روئڻ
لڳي ۽ پنهنجي ڪئي تي پڇتائڻ لڳي. منوهر ڏٺو
ته ڪئي راڌا جي حالت ساڳئي نه ٿي پوي، تنهن
ڪري هو واپس راڌا سوڌو پراڻي گهر ۾ ماءُ پيءُ
سان اچي رهيو. اهڙيءَ طرح چار پليل آلماڻون
پنهنجي غلطي جو احساس ڪرڻ لڳيون. راڌا گهڻن
مان نڪري آرام جو ساهه کڻڻ لڳي.

لڳاتار هڪ ٻاٽي لاءِ ڪيترا ڀاڳا ۽ اصطلاح ڏنا ملن-
ٿا. هتي اچي ڪري ڏٺو سين ته ٻاٽي جي ٻوند، ٻونڊ
لاءِ ڏاڍو قطو ٻڌي ٿيو. اهو وقت به سٺو هو. ٻر هيڏي ته
حالت ۾ نرالي آهي. ٻاٽي جي ڪري انسان سڀ
ڪنهن ڪان ڪنجي واو آهي، نه ڪنهن جي شادي
لي ڏو وڃي سگهي ۽ ته ٿي ڳوري غمي ٿي. اڳي ۱۲
ڪلاڪن ڪانپوءِ ٻاٽي ٿوري رات ايندو هو. هيڏي
ته ۷۲ ڪلاڪ گذري ٿا وڃن ٻر ٻاٽي عدم ٿيندا آهي.
ٻاٽي جي اچڻ جو ڪو به وقت مقرر ٿيل ڪونه
آهي. جل ڏينهن ڪاڻجي ديوتائن کي جنهن وقت
من چاهي ته ٻاٽي ڏين، ته ته ٿالو ٿيا ڀڳوان جو جيئن.
ٻاٽي جي ڪري گهر ۾ ڪلڪل ٿڌي ٿيڻي آهي. هر
روز هڪ اڪيلي نل ديوتا جي ٻرسان ٻاري ر ڪندا
آهيون جيئن لال ديوتا جي ڪرپا ٿئي. اهڙي قدر
جو گهرواري ٻلهه ٻالي چوندي آهي، ”اي جل
ديوتا! اسان تي مهر ڪر. گهر ۾ اهڙي مقدار ۾ اَن
جو گهر ٿيا ۽ ٻاڙي وارن جا سڀ مٽڪا ڀرجي وڃن.
سڪل مت ٻرجن. ڪنهن جي گهر ۾ ٿڌهڃي ٿڌگي
نه ٿئي. جل ديوتا اسان تي مهر ڪر. آتل مهاڻ
ٻاسا نه وڃن. اسان جي ڳلا نه ٿئي. گهر جي ٻاهران
جيڪو ٻيالو آهي سو هلندو رهي. مٽڪا، ٿڌڪيون
ڀريون رهن. آرام سان روز سنان ڪريون. ٿڌهڃي

پڻ ڳا ٻدل هوندا هئا، جيڪي ڏار هلائيندا هئا ۽ پاڻي
ڀريندا هئا. ڪن ڪن شهرن ۾ نل هوندا هئا. سڀ
۾ پاڻي جو ڪوه، ذڪر ڪرڻ هوندو هو. صرف
هڪ، اِن ضلعن کي چڙهي ڪري سنڌ ۾ پاڻي جو
ڳالهه ڏي ڪڏهن جهڳڙو ڪولو. ٿيندو هو، سو
زميندارن ۽ وڏيرن جو جهڳڙو ٿيندو هو، جڏهن
وقت ٻنين کي پاڻي ڏيندا هئا، اُهي پاڻي جي ڳالهه
تي آندو هوندو هو. پاڻي جي ڳالهه ڪافي
ٻهاڪا ۽ اطلاع آهن. جيئن ته پاڻي ڀرڻ گهڻو ظ
هئڻ، پاڻي ٿيڻ ٻگهر اچڻ، پاڻي ڏيڻ پورو ڪرڻ
پاڻي اُه ڏيئي سگهڻ پورو اُه ڪرڻ، پاڻي تي ليڪ
ڪڍڻ. ڳالهه ڪان ڦرڻ، پاڻي تي ڦوٽو. جناءِ ته ڪرڻ
پاڻي پڪ ۾ ٻڏڻ. گهٽي لڄ اچڻ، پاڻي ڪان اڳ ڪوڙ
لاهڻ. اڳوات پڌ ٻڌائڻ، پاڻي لڳڻ. هوا پاڻ پوڻ
پاڻي مان نڪرڻ. چڙهو ٿيڻ، پاڻي اچڻ. هوش
اچڻ يا عقل جاءِ اچڻ، پاڻي وڃائڻ. مدد ڪرڻ
پاڻي ولوڙڻ. اجايو بحث ڪرڻ، پاڻي ڀرڻ. الڳ
ٿيڻ، پاڻي نه گهرڻ. جلدي مري وڃڻ، پاڻي ٿي
ذات پڇڻ. ڪم ڪري پوءِ سوچڻ، پاڻي پوڻ. لهو
ٿيڻ، پاڻي پر پل ڪل. ناس ٿيڻ وارو شرير، پاڻي
پاه لڳائڻ. جيڪو ٿيڻ جوڳو نه هجي، اُهي اُه جهڳڙ
ڪرڻ، پاڻي ڦيرڻ. ناش ڪرڻ، پاڻي پي پي ڪري

ٻيٺي ته اهي ٻه سر سان سر ڏال ملائڻ وڃنا.
ڪلاڪ کن گهر جو واڻاورڻ ٻيو ٿي پيو. ڪلاڪ ٻن
ڪانپوءِ ٻاڙي آيو. سيٺاڻي خوش ٿي گهر ڏانهن ٻاڙي
ڊوڙڻ لاءِ پڳا. جهستاڻين هو گهر ڏانهن پهتا ته ٻاڙي ٺڳ
ڪٽي ٻيٺو. گهرواري جنهن کي ٻڌڻ ٻاڙڻ لاءِ ڏاڍو
وشواس هو، سا ٻه ٽنگ ٿي ٻيٺي. مون سان ڪڏ
ٺنڊ ٻمب ڏان ڪاهو ڪاهي سان ملائي ٻاڙي ٻيڙڻ
لاءِ تيار ٿي. هاڻي ٻنهي جي حالت اهڙي آهي جو
ڪٺي ٻه ڪوڻ ٿا وڃي سگهن. نه ڪنهن جي شادي
ي ٿا وڃي سگهن ۽ نه وري غمي ٽي ۽ نه وري
ڪنهن کي منهن ٿا ڏيکاري سگهن. سڄو ڏينهن لل
ي اڪ ٻيٺي آهي ته ڪهڙي وقت ٿو جل ديوتا
هر ڪري. راڻ جو ٻه ٽنڊ م ڪٽڪ ٻري ٿا اڳون ته
ڪٺي ٻاڙي تب ڪوڻ اچي وڃو! سڄو ڏينهن ٻيا
اڙي، ٻاڙي ڪريون. واه ڙي جل ديوتا! تنهنجي
ايا. اسان کي ته دان جو ۽ نه وري دنيا جو رکيو آهي.

مهر سيٺ تي رکي. ” گهرواريءَ جو ماٺ. پاڻ ۽ جل
ديوتا جو اچڻ. جل ديوتا تي شايد گهرواري جي
ڀلائي جو اثر ٿيو. پاڻي ١٠-١٥ منٽ مس آيو ته نل
بند ٿي ويو. گهرواري چيو ته توهان وڃي نل وارن
وٽ شڪايت ڪري اچو. اسان به پاڙي جا ٥-٦
مرد گڏجي شڪايت ڪرڻ وياسين. ڪين ۽ سين
” ادا پاڻي اچي؛ اچي بند ٿي وڃو. وري ڪهڙي
وقت پاڻي ملندو.“ جواب مليو، ” توهان ڀلو ته پاڻي
توهان جي ٽانڪين تا چڙهيون.“ اسان مڃون ويندا گهر
اچي ويٺاسين. گهرواريءَ کي چيم، ” شڪايت ڪري
آيا آهيون. اڄ تو پاڻي اچي.“ ٢٤ ڪلاڪ گذري
ويا پر پاڻي ڪونه آيو. وري ٻڌاسين ٻڌڻ ته پاڻي
چو نه آيو! پاڻي وارن ديوتائن چيو ته اسان پاڻي
موڪليو سي پر بجلي بند ٿي وئي. ڪين ڪري
پاڻي اچڻي ڪونه وڌيو. منهن گهر لڳائي موٽياسين
گهرواري کي چيم، ” منهنجي ٻڌڻ ڀٽائي، وري ڪي
پنجڙا ڳاءِ ۽ ماٺ. ٻاءِ ته پاڻي اچي، ته ته ٻيائي
هٿ بمپ تان پاڻي نه پرٺو ٿيو. گهرواري ڳالهه
ٻڌي. ٻار ۽ ماڻ نـل اڳيان پنجڙا ڳانڍي ويٺا. تار ٻون
ڪنجرپون ۽ ڪرنال ڪٽي وڃائڻ لڳا. سر سان پنجڙا
ا ٻي ڇالون. پاڙي وارا پڇندا آيا ۽ سمجهايون ته
ته ٻهراڙو ڪٽيو آهي. ار جڏهن ڪين حقيقت جي خبر

ڪ قسم جو سوال پيدا ٿي پيو. هينئر تہ شنڪر لاءِ
پريشان رهڻ روز جو ڌنڌو ٿي پيو. شنڪر ڪيڏانهن
هہ ڪونہ نڪرندو هو. سڄو ڏينهن گهر ۾ ويٺو هوندو
هو. هڪڙي ڏينهن موهن کان رهيو ڪونہ ٿيو، هن
شنڪر کان پڇيو، ”ادا! ڪهڙي ڳالهہ آهي جو تون
پريشان ٿو رهين؟ ٻاهر گهمڻ لاءِ ڪونہ ٿو نڪرين ؟
هہ وري تنهنجي منهن تي ڪل آهي.“

شنڪر ڪابہ ڳالهہ موهن کان ڪونہ لڪائيندو هو
ـر هن دفعي شنڪر موهن کـي کجهہ بہ ٻڌائڻ لاءِ
تيار ڪونہ هو. موهن جي گهڻي زور ڀرڻ تي شنڪر
زبان کولي ۽ چوڻ لڳو، ”موهن، مولڪي سڀئي ۾
ڪو چرچو رهيو آهي تہ تون فلاڻي هنڌ زمين وٺ.
تنهنجي ڌيان ۽ ٻچڙيءَ لاءِ اتي آشرم ٺهراءِ. مان ڏٺو
چاهيان ٿو انهيءَ هنڌ زمين وٺان. هر روز هڪو سپني
سڏائي رهيو آهي.“ شنڪر جي ڳالهہ ٻڌي ڪري
موهن شنڪر کي چيو، ”شنڪر تہ وت تہ ڪافي
پئسو آهي. تون زمين وٺي ڪري اتي آشرم ٺهراءِ.
تون ٻہ رهج ۽ مان بہ توسان گڏ رهندس.“ موهن
جا اکر ٻڌي شنڪر کي همت پيدا ٿـي ۽ هو زمين
ڏسڻ لاءِ تيار ٿيو. ٻئي ڏينهن تـي موهن ۽ شنڪر
زميـن ڏسڻ لاءِ تيار ٿيا. شنڪـر زمينون ڏٺيون.
شنڪر انهن محسوس ڪيو تہ ڪو ڪيس چرچي رهيو

ڇا سچ ڇا ڪوڙ؟

شنڪر ۽ موهن ننڍي هوندي کان وٺي گهرا دوست هئا. ٻنهي ڪاليج تائين گڏ پڙهيو. ٻنهي نوڪري به هڪ ئي ڊپارٽمينٽ ۾ ڪئي. ٻنهي ٥٨ سالن جي عمر ۾ رٽائر ڪيو. سندن دوستي هلندي ئي آئي. شنڪر ڌرمي خيالن جو هو. رٽائر ڪرڻ کان پوءِ، گهڻو وقت پاٺ پوڄا ۾ گذاريندو هو. هڪڙي ڏينهن شنڪر ننڊ ۾ ڳالهائي رهيو هو. ڇا پئي ڳالهيائين سو ڪنهن کي سمجهه ۾ ڪونه ٿي آيو. شنڪر صبوح جو جڏهن وقت ننڊ مان اٿيو ته ڏاڍو پريشان هو خبر نه آهي ڇو؟ شنڪر کي سڄو ڏينهن آرام ڪونه هو. شنڪر جهڙو انسان سڄو ڏينهن پريشان هجي تنهن سڀني کي سوچ ۾ وجهي ڇڏيو. موهن کي به تعجب لڳو ته شنڪر جهڙو ڪل مک انسان اڄ ڪهڙي سوچ ۾ آهي! شنڪر وٽ پئسي جي ڪمي ڪونه آهي ۽ نه وري ڪا سندس مٿان جوابداري آهي، ڇاڪاڻ ته سندس ٻار سڀئي شادي ڪري ويا آهن. سندس پٽ ٻاهر نوڪري ڪندا آهن. هو پاڻ ۾ اڪيلا زال مڙس رهندا آهن. سندس زال پريا به ڌرمي خيالن جي آهي، پوءِ شنڪر پريشان ڇو آهي؟ شنڪر جي پريشاني سڀني لاءِ

ڌيان ڪونہ ڏنو، سمجهائين تہ ڪو جانور دروازي
کي کٽڪائي رهيو آهي. شنڪر جو روز جو نيم
صبوح جو اٿي ڪري سنان ڪري ڀڳوان پوڄا
ڪندو هو. ڀڳوان پوڄا ڪانپوءِ باغ کي ڏسندو هو.
هن باغ ۾ طرح طرح جا گل لڳايا هئا. باغ ۾ پنهنجي
مگن ۾ شنڪر ويٺو هوندو هو. اهڙي طرح هڪ رات
جو دروازي تي کٽ کٽ جو آواز ٿيو پر هن ڌيان
ڪونہ ڏنو. شنڪر محسوس ڪيو تہ ڪو ڪيس چئي
رهيو آهي، "اي منهنجا پريتم. منهنجا راجن تون
رات جو دروازو کولي سمهہ تہ منهنجي آتما کي آنند
ملي." ٻئي ڏينهن شنڪر رات جو دروازو کولي
سمهيو. شنڪر ائين محسوس ڪيو تہ ڪو انسان
ڪمري جي اندر گهڙيو آهي، پر شنڪر ڌيان ڪونہ
ڏنو. هو شانتيءَ سان سمهيو رهيو. ڪيس ننڊ اچي
وئي. ننڊ سان گڏوگڏ ڪيس اهو معلوم پئي ٿيو تہ
ڪي ڪومل هٿ سندس پيرن کي دٻائي رهيا آهن.
ڪو سندس وارن ۾ آڱريون ڦيري رهيو آهي. هن
ائين پئي سمجهيو تہ اهو سڀ خواب آهي. پر اهو
خواب ڪونہ هو پر هڪ حقيقت هئي، جنهن ڪيس
زمين وٺڻ لاءِ مجبور ڪيو ۽ آشرم ٺهرائڻ لاءِ زور
ڀريو. جيڪڏهن اها حقيقت هئي تہ هوءَ ڪير هئي؟
جيڪا ڪيس رات جو اچي زور ڏيندي هئي.

هو ته فلاڻي زمين وٺ. شنڪر انهيءَ زمين کي ڏٺو ته هو ڏاڍو خوش نظر اچڻ لڳو. شنڪر انهيءَ زمين وٺڻ جو ارادو ڪيو. هن اهاڻي زمين ورتي. هاڻي شنڪر جي دل ۾ اهو ويچار پيدا ٿيو ته آشرم ڪهڙي هنڌ ٺهرايان؟ شنڪر کي ڪنهن سپني ۾ چيو ته فلاڻي ڪتاب ۾ آشرم ٺهراءِ. شنڪر کي انهن ۾ معلوم ٿيو ته ڪو ڪيس آشرم جو نقشو ٻڌائي رهيو آهي. شنڪر انهيءَ نقشي مطابق آشرم ٺهرائڻ شروع ڪيو. آشرم ٺهندو ٻي هليو ۽ شنڪر جي دل ٽپا ڏيندي ٽپي رهي. شنڪر آشرم ٺهرائڻ لاءِ خرچ ۾ ڪوتاهي ڪونه ڪئي. شنڪر آشرم دل سان ٺهرائي رهيو هو. هميشه سندس من گهر جي رهڻ بجاءِ، آشرم ۾ رهڻ لاءِ زور ڀري رهيو هو. آشرم ٺهي تيار ٿيو. شنڪر آشرم ۾ رهڻ لڳو. آشرم ۾ پاٺ پوڄا ۽ ڀڄنجي ڌيان ۾ مگن رهڻ لڳو.

هڪڙي دفعي شنڪر جا يار وڪيشن ۾ گهمڻ آيا. شنڪر سوچيو ته مهينو ڪن آشرم ۾ گذاريان. هن زال سان ڳالهه ڪئي. سندس زال به ڌرمي ويچارن جي هئي، تنهن ڪيس آشرم ۾ رهڻ جي موڪل ڏني. شنڪر آشرم ۾ رهڻ لڳو. هڪڙي دفعي رات جو شنڪر کي ائين محسوس ٿيو ته ڪو سندس آشرم جو دروازو کڙڪائي رهيو آهي. شنڪر

جي ڏيءَ هيس. مان منهنجي بهادري ۽ رنگ روپ تي عشق ٿي پيس. تون منهنجي سونهن تي موهت ٿي پيئين. تون هتي ٦ مهينا رهيو هئين. اسان ٻنهي جي پريم جا ٻيج اُتي پنهنجا پوکيا، تون مونسان شادي ڪرڻ لاءِ تيار هئين، پر انهيءَ وچ منهنجي فوج هتان ڪوچ ڪري ويئي. تو موٽڪي انجام ڏنو ته مان توسان موٽي اچي شادي ڪندس. تون واپس ڪونه آئين ۽ لڙائي جي ميدان تي شهيد ٿي وئين. مون ته منهنجي ياد ۾ پراڻ تياڳيا. مرڻ وقت منهنجي شڪل منهنجي اکين اڳيان هئي ۽ نالو منهنجي زبان تي هو. منهنجو نالو انهيءَ وقت به شنڪر هو ۽ هن وقت به شنڪر آهي. تون پکس ۽ درويش آهين. تون منهنجي ديوبا درشٽيءَ سان ڏس تون اڳم ڪير هئين؟ اڳئين جنم ۾ ڇا هئين؟"

شنڪر کي اهي پراڻيون ڳالهيون تازيون ڏسڻ ۾ آيون. هو پراڻو ملٽري ۾ هو. شنڪر جو پيار ميرا سان هو. شنڪر چوڻ لڳو، "ميرا ڇا تون سچ پچ زنده آهين!"

ميرا جواب ڏيندي چيو، "منهنجا پريتم مان زنده ڪونه آهيان، پر منهنجي آتما تنهنجي لاءِ زنده آهي. تو جنهن وقت آشرم ٺهرايو، انهيءَ وقت هن آشرم جي هيٺان منهنجي سماڌي هئي. منهنجي

سندس پيار ڪندي هئي. هيترا ڏينهن شنڪر ڪونه ڪيو ۽ نه وري ڪنهن کي ٻڌائيندو هو جاڪاڻ ته هو ناٿ ايشور جو ڀڳت هو.

شنڪر ڪنهن به جن ڀوت پريت ۾ وشواس ڪونه رکندو هو. پر هن جي دل ۾ اهو خيال ٿيو ته رات جو ڪير ٿو اچي، جيڪا مونکي زور ٿي ڏئي؟ پيار سان منهنجي شرير کي ٿي ڇهي. هڪڙي رات شنڪر ننڊ ۾ پڇيو، "تون ڪير آهين؟ جو رات جي وقت ٿي اچين. مونکي زور ٿي ڏين ۽ ننڊ ٿي ڪرائين. مونکي تو مان ڪوبه ڀئو محسوس ڪونه ٿو ٿئي، پر مونکي پنهنجائي ٿي معلوم ٿئي."

شنڪر ننڊ ۾ ائين محسوس ڪيو ته ڪير زور ڏيندڙ چئي رهي آهي، "منهنجا پيارا! مان توهنجو ڪيترن سالن کان انتظار ڪري رهي هيس. مون توکي ڪڏهن به نه ڀوليو. پر تنهنجي خبر ڪونه پيئي. پر هينئر مليو آهين سو به صرف هڪ مهيني لاءِ! اهو به شڪر آهي جو مان توکي ڏسي مرندس. جيڪڏهن تون پڇڻ ٿو چاهين ته مان ڪير آهيان. ته تون سڀئي ڳالهيون ٻڌ. ڪنهن وقت تون ملٽري ۾ سپاهي هئين. هتي تنهنجي آفيسر هن زمين تي لڙائي لڙڻ لاءِ ڇانوڻي لڳائي هئي. تون سهڻو، بهادر ۽ جوان سپاهي هئين. مان هن ڳوٺ جي مکي

سپنو سمجهي ڳالهه کي ٽاري ڇڏيو. پر صبوح ٿيڻ
ي شنڪر کي سندس ٻار ڪاري ۾ وٺڻ آيا. هن سان
ڳڏ سندس دوست موهن به هو.

شنڪر موهن کي ٻاهرو وٺي ميدا جي سڄي
ڳالهه ڪري ٻڌائي ۽ کيس چوڻ لڳو ته مونکي
اعتبار ڪونه ٿو اچي. پر ٻارن کي ڏسي مونکي
اعتبار ٿو اچي ڇاڪاڻ ته ميدا مونکي چيو هو ته
سڀاڻي تنهنجا ٻار توکي وٺڻ ايندا. هيءَ ڳالهه سندس
سڄي نڪتي آهي. مونکي رستي تي ڏسڻو آهي
ته سندس ٻڌايل عجيب قسمن جي رنگن جي مٽل
نانگڻ مليئي يا نه. شنڪر ٻارن سان گڏ ڪاري ۾
چڙهيو. هو جنهن وقت ميدا جي ٻڌايل جڳهه وٽ
پهتو ته اتي هن مٽل نانگڻ ڏٺي. ٻارن کي چيائين
ته هن کي ڪٽي هلو ۽ مان توهان کي سڄي حقيقت
ڪري ٿو ٻڌايان. سندس ٻارن مٽل نانگڻ کي ڳوٺ
۾ کڻيو.

شنڪر ٻارن کي چيو ته ”مان اڄ مولدس. توهان
منهنجي مرڻ کانپوءِ هن نانگڻ کي مون سان گڏ جلائجو.
هيءَ نانگڻ نه آهي پر ڪنهن جنم جي منهنجي زال
آهي جيڪا منهنجي انتظار ۾ هن زمين تي آدرشهه
روپ ۾ رهيل هئي. مان جيڪي ڪجهه توهان کي
ٻڌائي رهيو آهيان اهو سڀ ڪجهه اڳئين رات جو

سماڌي پڄڻ سان مان ٻاهر نڪتي آهيان."

شنڪر جواب ڏيندي چيو، "ميرا مون تنهنجي سماڌي نه ڪئي، ڏٺي هئي." ميرا چيو، "جڏهن وقت هن آشرم جي پيڙه ٿي پيئي، انهيءَ وقت توکي پٽڙن جو پٽيون مليون انهن پٽين جي هيٺان مان سمهيل هيس. مونکي ٻاهر نڪتڙو هو، تنهن ڪري توکي ٻار، ٻار هن جڳهه تي آشرم ٺهرائڻ لاءِ سڏي ۾ اچي رهي هيس. تو منهنجي اميد پوري ڪئي، باقي هڪ تمنا منهنجي آهي ته اڄ مونسان گڏ روٽي کاءُ ۽ مونسان هڪ دفعي پريم سان ڳلي مل. اڄ تنهنجي ۽ منهنجي آخرين ملاقات آهي. سڀاڻي تنهنجا ٻار توکي وٺڻ ايندا. سڀاڻي جڏهن وقت تون ڪار ۾ ٻارن سان گڏ گهر ويندي انهيءَ وقت توکي رستي تي هڪ عجيب قسم جي رنگن ۾ هڪ مٿل ناڳڻ ماندي اتي مان هوندس. تون مون کي گڏ کڻي هلج. مان توکي وڌيڪ اهو به ٻڌائڻ ٿي چاهيان ته تون ۽ سڀاڻي هيءُ مرڻ ۽ ڇڏيندين پنهنجي ٻارڙڪ شرير سان گڏ مونکي به جلائج. اها صلاح پنهنجي ٻارن کي ڏج." صبوح ٿيڻ کان اڳ، ميرا اتي هلي وئي. ڪهڙي وقت وئي، اها خبر شنڪر کي ڪانه پيئي. شنڪر کي ميرا جي ڳالهين تي اعتبار ڪونه ٿي آيو. هن سڀ ڪجهه

گونگو ۽ ٻوڙو

ڪاڪي ڪوڏومل کي رٽائر ٿئي اڄ پورو هڪ سال ٿيو. ڪاڪي کي رٽائر ڪرڻ وقت ڪافي پئسو مليو هو. ايشور ڪيس هر قسم جا سک ڏنا هئا. ڪيس ڪنهن به قسم جي پرواهه يا تڪليف ڪونه هئي. هن کي هڪ ڌيءَ ۽ هڪ پٽ هو. ٻنهي جي شادي ڪرائي ڇڏي هئائين. ڌيءَ جي شادي پنهنجي شهر ۾ ڪرائي ڇڏي هئائين جتي ڪاڪو رهندو هو. ڪاڪي جي ڌيءَ جو نالو وملا ۽ پٽ جو رميش هو. زال جو نالو پريا هو. ڪاڪو ۽ سندس زال پٽ سان گڏ رهندا هئا. ڪاڪي جي نُنهن جو نالو ديپا هو. ڪاڪي جي نُنهن پنهنجي خيالن جي هئي. ديپا جا گهر سس، سهري سان ڪونه ملندا هئا. ڪاڪي جو پٽ نوڪري لئي ويندو هو ته ڪاڪو گهر جو سڀو ٻاهريون ڪم ڪندو هو. ڪاڪو پنهنجي پٽ کان هڪ پئسو به ڪونه وٺندو هو. ڪاڪو گهر خرچ جو پئسو به پٽ کان ڪونه گهرندو هو. ڪاڪو لڪي ڇپي پٽ کي پئسي جي مدد ڪندو هو. ڪاڪي کي هڪ عادت هئي، انهيءَ عادت کي خراب چئجي يا سٺي چئجي سا هئي ڪاڪي جو سچ جو چوڻ. ڪاڪو سچ جو پوڄاري هو. سچ ٻڌڻ جو

هن موٽڪي ٻڌايو هو. شنڪر موهن کي اِها هدايت ڪئي ته منهنجي مرڻ کانپوءِ باغ ۾ منهنجو بت ٺهرائج ۽ مينا کي ناگڻ جي روپ ۾ منهنجي گود ۾ رکج."

شنڪر جڏهن وقت گهر ٿيو، انهيءَ وقت زال کي سڏ ڪري پرسان وهاريائين ۽ انهيءَ جي گود ۾ پراڻ ڏنائين. ناگڻ جي هر هڪ ڳالهه سچي نڪتي. شنڪر جي لاش سان گڏ ناگڻ کي جلايو ويو.

موهن کان رهيو نه ٿيو، هن ڳالهه جي پڇا ڪئي ته سچ پچ هن ڳوٺ ۾ ڪڏهن زماني ۾ مينا رهندي هئي ڇا؟ هن ڪڏهن جي پرام ۾ متوالي ٿي پراڻ تياڳ ڪيا ڇا؟ ڪن بزرگن مان ڪنهن ٻڌايو ته ڪين سندن وڏا ٻڌائيندا هئا ته هتي هڪ سنڌڪ جوان آيو هو. جنهن سان مينا جو پرام ٿيو هو. سنڌڪ لڙائي ۾ مارجي ويو. مينا متوالي ٿي هن ڳوٺ ۾ پهتي گهمندي هئي. سنڌڪ کي ياد ڪندي، ڪندي هن جي ياد ۾ پراڻ تياڳيا. هتي سندس سماڌي ٺهرائي وئي. ڪهڙي هنڌ سندس سماڌي آهي، اها ڪنهن کي خبر ڪونه آهي. موهن اها ڳالهه ٻڌي چپ ٿي ويو ۽ سوچڻ لڳو ته ڇا سچ آهي؟ ۽ ڇا ڪوڙ؟ پر هيءَ ضرور هڪ حقيقت آهي.

پيئي آشيرواد ورتن. ڪاڪي جي ڳالهين ۾ وڏن جو
ر اهي ڳالهيون اڄ جي ٻارن جي من موافق ڪونه
آهن. انهيءَ ڪري سڀئي ڪاڪي مان ناراض
رهندا هئا.

ڪاڪي کي سندس ڏيءُ ۽ زال سمجهائيندي
چيو، "هيءُ وقت چپ رهڻ جو آهي. اکيون ٻند
ڪريو. ڪن تي هٿ رکو. وات مان هڪ اکر به نه
ڪڍو ٻڌي ڪ انڌا، ٻوڙا ۽ گونگا ٿي هلو ته سک
پائيندا نه ته دکي ٿيندا."

ڪاڪو ڏيءُ ۽ زال جا اکر ٻڌي چپ ٿي ويو.
ڪاڪي کي سڄي رات ننڊ ڪونه آئي. ڪاڪو سوچڻ
لڳو ته ڪهڙو نه عجب سمو آيو آهي! جو سونکي
هينئر انڌو، گونگو ۽ ٻوڙو ٿيڻو پوندو. ڏيءُ ۽ زال
سچ ٿيون چون. ڪاڪو وقت جي تلاش ۾ هو ته
ڪڏهن گونگو ۽ ٻوڙو ٿيان. هڪڙي ڏينهن ڪاڪو
ٻارن سان گڏ ڏياري ڏسڻ ويو. رستي تي آتشبازي
ٿي ٻري. انهيءَ آتشبازي ۾ وڏا، وڏا بم ٿي ٻريا.
زوردار ٺڪاءُ ٿي رهيا هئا. ڪاڪو ڏياريءَ جي
رونق ڏسي گهر آيو. رات جي وقت ڪاڪي کي
خيال آيو ته هينئر سٺو وقت آيو آهي جو گونگو ۽
ٻوڙو ٿيان. ڪاڪو صبح جو اٿيو. ڪاڪو ڪنهن
سان به ڪونه ٿو ڳالهائي. چپ ڪري اچي ويٺڪ

ڪانڪي هو. ڪوڙ لاءِ ڪاڪي کي غصو چڙهندو هو
سڀ ڇوڪر جي ڪري ڪاڪي جي نونهن، پيدر ۽
پاڙيچا هميشه ناراض رهندا هئا. سندس سياڻ جي
ڪري سندس پيدر ۽ پاڙيچا تنهن ملڻ ايندا هئا.
ڪاڪي کي انهيءَ ڳالهه جو ڪوبه فڪر ڪونه ٿيندو
هو. پر سندس زال ٻريا کي ڏاڍو خيال ٿيندو هو.
هوءَ هميشه ڪاڪي کي چوندي هئي ته، توهان
ڪنهن کي سڀ ڇو ٿا چئو؟ توهان شانتيءَ سان رهو ته
سڀ ٺيڪ ٿيندو. سڀ ڇوڪر جي ڪري سڀ توهان سان
ناراض ٿا رهن.

وملا جو پيءُ به ڏاڍو موه هوندو هو. وملا هميشه
سيٺ کي چوندي هئي، "بابا جيڪي ڪجهه اسان
کي چوڻو، سو اسان جي ڀلائيءَ لاءِ ٿو چوي." پر
وملا جي ڳالهه ڪير ٿو ٻڌي! پيءُ جي وڪالت ڪرڻ
ڪري سيٺ، وملا سان ناراض ٿيندو هو.

هڪڙي ڏينهن وملا ۽ ٻيا ڪاڪي کي چيو،
"توهان اڄڪلهه ڪنهن کي سڀ نه چئو چپ رهو.
چپ رهڻ به ڏاڍو مزو آهي." ڪاڪو ته پيو ڪجهه
ڪونه چوندو هو. ڪاڪو صرف چوندو هو ته ڪهڙو نه
عجيب سمو آيو آهي! اڄڪلهه جي ٻارن ۾ ڪا به
مريادا ڪونه آهي. هو ٻار کي وڏو ماڻهو ٿا سمجهن.
اڄ جي ٻارن ۾ اها شناخت ڪونه آهي جو ٻيري

سڄو خرچ پاڻ ڪندو هو. هاڻي ڪير ٻاهران خريداري ڪري اچي. هن ٻوڙي ڳونگي کي ڪير سنڀاليندو؟ هيٺئر نه مصيبت ۾ ڦاٿي وياسين. هڪ ڏينهن رمش پيءُ کي لکي ڏنو ته فلاڻي فلاڻي شيون ٻاجهي وٺي اچو. ڪاڪو هيٺئر پنو کڻي ويندو هو ۽ سڀ شيون وٺي ايندو هو. انهيءَ سان گڏ حساب به لکائي وٺي ايندو هو. ڪاڪو حساب پاڻ وٽ رکندو هو. ٻارن دوستن سان لکت ۽ اشارن ۾ ڳالهائيندو هو. هيٺئر دوڪاندار به ڪاڪي جي ٻوڙائپ ۽ گونگائپ جو پورو پورو فائدو وٺندا هئا. ڪاڪو نه سچ پچ ٻوڙو يا گونگو نه ڪونه هو. پر هاڻي نه ڪمس دنيا جو تماشو ڏسڻو هو نه. ماڻهو ڇا ٿا ڪن ۽ ڇا ٿا چون؟ ڪاڪي جي ڌيءَ کي پيءُ جو ڏاڍو فڪر هو. هوءَ پيءُ کي چوڻ لڳي ته توهان هلو نه، توهان کي ڊاڪٽر ڏي وٺي هلان. پر ڪاڪو هميشه "نه" ڪندو هو. وملا پيءُ کي چيو، "رمش، بابا کي ڪنهن هوشيار ڊاڪٽر کي ڏيکاريون ته ڪٿي بابا ٺيڪ ٿي وڃي"

رمش چيو، "مان ڇا ڪريان؟ بابو گونگو ٿيو يا ٻوڙو ٿيو ته انهيءَ ۾ ڪهڙو نقصان ٿيو! بابو نه هونئن ئي ٻوڙهو آهي. ٻيائي ۾ اهڙي ڳالهيون ٿينديون آهن. توکي بابي جو خيال آهي نه، تون ڪيس وٺي وڃ، باقي مان نه ڪونه هلندس."

ٿي ويٺو. ڪاڪي جي زال ڇانهه ڪٽي آئي. ڪاڪي سان ڳالهيون ڪرڻ وئي. پر ڪاڪي جواب ڪونه ٿي ڏنو. ڪاڪي جي زال ڪاڪي کي چوڻ لڳي، "ڇيرڻ ڪهڙي کائيندا؟" ڪاڪي جواب ڪونه ڏنو. وري سندس زال پڇيو، "ڇيرڻ ڇا کائيندا؟" ڪاڪي وري جواب ڪونه ڏنو. ڪاڪي جي زال ڪاڪي کي ڏوندارينديءِ چيو، "مان ڇا ٿي چوان؟ جواب ڇو نه ٿا ڏيو؟" ڪاڪي وات ۽ ڪن ڏانهن اشارو ڪندي چيو، "مان نه ٻڌي ٿو سگهان ۽ نه ڳالهائي ٿو سگهان." ڪاڪو اشارن سان ڳالهائڻ لڳو ڪاڪي جي زال سراسيمي وئي. هوءَ زور زور سان روئڻ لڳي. ماءُ جي روئڻ جو آواز ٻڌي سندس ننهن پٽ ڊوڙندا آيا. ماءُ ننهن ۽ پٽ کي سڄي حقيقت ڪري ٻڌائي. پٽ کي ڏاڍو ڏک ٿيو پر سندس ننهن چوڻ لڳي ته ڏاڍو سٺو ٿيو جو بابا گونگو ۽ ٻوڙو ٿيو آهي. هاڻي نه ڪو سچ ڪونه چوندو. ڪاڪو اهي اکر ٻڌي سراسيمي ويو. ٻئي طرف ڪيس خوشي ٿي ته ڏسان ته منهنجا ٻارڙا پيءُ ۽ ٻيا مائٽ ڇا ٿا چون؟

رميش هڪ ڏينهن زال کي چيو ته هڪ طرف خرچ وڌيو آهي ۽ ٻئي طرف تڪليف وڌي آهي هونئن نه بابو ٻاهران سڀ شيون وٺي ايندو هو.

پيا مال کڻي اچي تنبل ۾ رکيا. سيٺاڻي جتا ڪاڪي
جي گونگي ۽ ٻوڙي ٻنهي جي خوشي ۾ محفل ڪري
رهيا هئا. دک هو ته ڪاڪي جي ذيءَ ۽ زال کي.
ڪاڪو سمجهي ٻڌي رهيو هو. ڪاڪو پنهنجي
پلنگ تان اٿي ڪري اچي ٻاهرنگ تنبل وٽ بيٺو.
سيٺ جي وچ مان ڪاڪي جي هڪ ڀاٽيجي چيو،
"يار وڏو موقعو وري ڪونه ملندو. ڪالهه ۽ مڙج
ملايو. مامي جي ٻوڙي ۽ گونگي ٻنهي جا ڪانا ڳايو.
مامو ته ٻوڙو ٿي ويو. هاڻي اسان کي سچ چوڻ وارو
ڪوبه ڪونه آهي." اهين چئي ڪري سڀئي ٽهڪ
ڏيڻ لڳا. ڪاڪي رڙ ڪري چيو "اهو مان آهيان
جو توهانکي وري سچ چوندس. مان نه ٻوڙو آهيان
۽ نه وري ڪو گونگو آهيان. مون توهان جون سڀ
ڳالهيون ٻڌيون، جنهن لاءِ مان توهان جو شڪرگذار
آهيان. مان توهان کي اڳتي سمجهه ۽ ڪوبه چوندس
توهان جي اکين کي ياد ڪري چوندس ته منهنجي
پيرن، ڀاٽيجن، ٿونهن ۽ ٻين مان مريادا سان گڏ
شناخت ۽ موڪلائي وڃي."

ڪاڪي جا اکر ٻڌي سڀئي اٿي ڀڳا جيئن ڪاري
هنيان ڪانءُ. ڪاڪي جي ذيءَ ۽ زال خوش ٿيڻ
لڳيون ته ڪاڪو سچ پچ گونگو يا ٻوڙو ڪونه آهي.
سندس لونهن ٻٽ معافي وٺڻ لڳا ۽ چوڻ لڳا ته

وملا وري پنهنجي ڀاڄائي کي چيو. سندس
ڀاڄائي جواب ڏيندي چيو، "اهو ڏاڍو سٺو ٿيو جو
ٻاٻو ٻوڙو ۽ گونگو ٿيو آهي. هاڻي نه ڪو سچ نه
ڪوڙ چوندو. کيس سچائي جو قدر ملي ويو.
جيڪڏهن ٺيڪ ٿيندو ته وري سچ جي رٽ
لڳائيندو." ڀاڄائي جا اهي اکر ٻڌي وملا ۽ سندس
ماءُ کي ڏاڍو ڏک ٿيو. وملا ڪاڪي جي ٻچڙن ۽
ڀاڻيجن کي چيو ته هاڻي ڇا ڪجي؟ ڪاڪي جي
ٻچڙن ۽ ڀاڻيجن چيو ته هاڻي ته اسان کي ڪو سچ نه
ڪوڙ چوندو ۽ نه وري ڪو چوندو ته مريادا سکو
ٻا ٻهري اٿو. ڀڳوان سٺو ڪيو جو مامو ٻوڙو ۽ گونگو
ٿيو. هاڻي ته جان ڇٽي پيئي. ڀيڙ چوڻ لڳيون ته
ڀاڻ هميشه پيو اسان جي ٻارن کي چوندو هو اڄايون
پيو ڳالهيون ڪندو هو. سندس ڳالهين جي ڪري
ٻار به ناراض ٿيندا هئا. هينئر ته سڀني مصيبتن کان
ڇٽي پياسين. هن لڳ ۾ اهڙن ماڻهن جي ضرورت
ڪونه آهي. سندس دوا ڪري اسان وري مصيبت
پيدا ڪرڻ نٿا چاهيون. ڀڳوان هميشه لاءِ کيس ٻوڙو
۽ گونگو رکي." وملا ۽ سندس ماءُ زور، زور سان
روئڻ لڳيون ته هيءُ سڀ ڇا ٿي رهيو آهي!
ڪاڪي جا ڀاڻيجا ۽ ڀيڙ ٻاگهڙڪ ٿيبل لي وٺا هئا
سڏن لاءِ ڪاڪي جي لوٺن ڪوڙا، ٻاڪل روني ۽

"غلطفهمي"

انيل جو روز جو نيم، شام جو باغ ۾ هوا کائڻ ويندو هو. شام جو جڏهن وقت انيل باغ ۾ هوا کائڻ ويندو هو، اُنهيءَ وقت هڪڙي ڇوڪري ڪتو وٺي گهمڻ ايندي هئي. ڇوڪري شڪل جي سهڻي بدن پتلي، اکيون وڏيون ۽ منهن وڏو ڳورو هيس. ڇوڪري ڪتي سان گڏ ڪڏهن پنڌ ايندي هئي ۽ ڪڏهن ڪار ۾ ايندي هئي. انيل هن ڇوڪريءَ کي مهيني کن کان ڏسندو رهندو هو. هڪڙي ڏينهن اها ڇوڪري انيل جي ڀرسان اچي ويهي ٿي وئي. انيل پنهنجي خيالن ۾ هو، تنهن ڪري هن جو ڌيان ڇوڪريءَ ڏي ڪونه ويو ۽ نه وري ڪا ڪنهن وهڻ جي خبر پيئي. ڇوڪريءَ اڌ ڪلاڪ کن ويهي ٿي وڃي ڪري هلي وئي. پر انيل کي انهيءَ ڳالهه جي سمجهه ڪونه پئي. اهڙيءَ طرح پئي ڏينهن اها ڇوڪري باغ جو چڪر لڳائي اچي انيل جي ڀرسان وئي. انيل کيس ٻئي ڏي ويهندو ڏٺو. انيل ٿورو پري ٿي ويٺو. انيل محسوس ڪيو ته ڇوڪريءَ کي سائنس ڳالهائڻ جو ارادو آهي. انيل چپ ڪري ويٺو هو. ڏهن پندرهن منٽن کانپوءِ ڇوڪريءَ انيل کي چيو، "ڇا توهانجو نالو انيل

اسان وڏي غلطي ڪئي ۽ پنهنجي غلطي جو احساس ڪرڻ لڳا. ڪاڪو ٻئي ڏينهن تي بازار ويو ڪيس جن ڏٺيو هو تن کي احساس ڪرايائين ته هو سچ ٻچ گونگن، ٻوڙن ۽ انڌن کي ڏٺين ٿا. سندن من ۾ ايشور جو روپ ڪونه آهي. ڪاڪي جون اهي ڳالهيون ٻڌي سڀ سوچ ۾ پئجي ويا ته ڪاڪو ڪيتري قدر سچ ۽ صحي آهي. ڪاڪي هميشه هميشه لاء سچ چوڻ ڇڏي ڏنو.

۽ ڇوڪري منهنجي اڳيان سوال آهي، ته ڇا ڇوڪري کي منهنجي ذات جي ڪهڙي خبر! انيل سوچيندي، سوچيندي سمهي پيو ۽ ڪجهه ننڊ اچي وئي. اُن ڏينهن ڪانپوءِ ڇوڪري انيل جي پرسان ايندي لڳي اچي وئي ۽ ڳالهائڻ سندس ارادو پڪو لڳي.

انيل چيس ته مان گهر ۾ اڪيلو رهندو آهيان. منهنجي گهر جو پتو هن رستي آهي. توکي اعتراض نه هجي ته آچر ڏينهن صبوح جو اچج ته مان تنهنجو هٿ ڏسندس.

ڇوڪريءَ چيو، "ها مان ايندس."

آچر ڏينهن پوري وقت تي اها ڇوڪري انيل جي گهر اڪيلي پهتي. ڇوڪري وڃي رهي. انيل به ڪرسيءَ تي سندس پرسان ويٺو. ڇوڪري پنهنجو هٿ انيل اڳيان اهڙيءَ طرح وڌايو جڻڪ هوءَ انيل کي سڃاڻندي هجي. پر انيل هن کي سڃاڻي نه ٿي سگهيو.

انيل ڇوڪريءَ جو هٿ ڏسي ڪري ڇوڪريءَ کي چوڻ لڳو، "تنهنجو مڙس هڪ شاهوڪار هوندو گهرجي. توکي بنگلا ۽ ڪارون هونديون گهرجن. تنهنجي مڙس کي ڪارخانا هوندا گهرجن. تو وٽ پئسي جي ڪمي ڪانه آهي پر توکي خوشي ڪانه آهي. تنهنجي شاديءَ جا پهريان ڏينهن ڏاڍا خوشيءَ جا

آهي؟" انيل پنهنجو نالو ٻڌو ته سندس ڇرڪ
نڪري ويو. هن ٻالڪي سڃاڻو ۽ کيس چيائين ته
"ها" مان انيل آهيان. ڳالهين جو سلسلو چالو
رکندي ڇوڪريءَ وري انيل کي چيو، "ڇا توهان
جوتش جا ڄاڻو آهيو؟"

انيل جواب ڏيندي چيو، "ڪنهن وقت مونکي
جوتش جو ڪافي گيان هو پر هينئر مونکان سڀڪجهه
وسري ويو آهي، ڇاڪاڻ ته عمر ڍرندي ٿي هلي.
مان هينئر جوتش ۾ گهٽ چاهه رکندو آهيان. ٻئي
اها ڳالهه آهي ته منهنجي گروجن مونکي منع ڪئي
آهي ته ڪنهن کي ڪجهه به نه ٻڌاءِ ۽ نه وري ڪنهن
جو هٿ ڏس. مان هن وقت جوتش وديا کان ڪافي
پري ٿي چڪو آهيان."

ڇوڪريءَ جواب ڏيندي چيو، "اهو توهانجو
سراسر ٻهانو آهي. جوتش وديا جو مطلب آهي ته
ڪنهن سٺي ڪم لاءِ ڪم آڻجي ۽ ڪنهن کي صحي
راهه ٻڌائجي، جيئن ڪنهن جي زندگي ٺهي پوي."

انيل سندس ڳالهه ٻڌي چپ ٿي ويو ۽ کيس
چيائين ته تون ٻن ٽن ڏينهن کانپوءِ انهيءَ باري ۾
جواب وٺج. ڇوڪري هلي وئي ۽ انيل به اٿي ڪري
پنهنجي گهر واپس ويو. انيل گهر اچڻ سان سوچڻ
لڳو ته ڇوڪريءَ جي آواز مان ائين ٿو معلوم ٿئي

زندگيءَ ۾ تڪليفون ڏاڍيون آهن. پر سچي زندگي
غم ۾ گذاري آهي. تو شادي ۾ ڪونه ڪٽي. انهيءَ
۾ شڪ ڪونه آهي ته تڪليفون هڪ وڏو آئينو آهن.
جي تون ڏکي آهين ته اڪيلي زندگي تو گذارڻ چاهين
ته منهنجو هٿ ڏسي زندگي جو حال ٻڌاءِ. مان
منهنجو چهرو ڏسي حال ٿي ٻڌايان. انهيءَ ڇوڪريءَ
جا اکر ٻڌي عجب ڪاڻ لڳو ۽ سوچڻ لڳو ته
ڇوڪري ڪير آهي؟ ڇوڪري آئي ۽ ٢ ڪپ
چانهه جا ٺاهي آئي. چانهه پيئڻ وقت ڇوڪريءَ
چيو، "ابا! مان رڳا آهيان. توکي ياد هوندو ته
جنهن وقت تون امريڪا پڙهڻ لاءِ وئين ته مون
توسان انجام ڪيو هو ته مان توسان شادي ڪندس
۽ منهنجي ماءُ رڪندس. پر قسمت کي شايد اها
ڳالهه منظور ڪونه هئي. منهنجي امريڪا وڃڻ
کانپوءِ ڪوبه احوال ڪونه آيو. منهنجي پيءُ کي
شيئرن جي ڏنڌي ۾ ڪافي اچي نقصان ٿيو. ڪيس
قرضدارن اچي گهيريو. ايتري قدر جو هو آپگهات
ڪرڻ لاءِ تيار ٿي ويو. منهنجي سونهن تي رميش
موهت ٿي پيو هو. رميش مونسان ۽ توسان گڏ
پڙهندو هو. هن جو پيءُ هڪ وڏو ڪارخانيدار آهي.
هن منهنجي پيءُ جي مجبوريءَ جو فائدو ورتو.
رميش پيءُ تي زور ڀريو ته رڳا مونسان شادي

گذريا آهن. پر هن وقت لوڪ پئسي هوندي خوش ڪونہ آهي." انيل وڌيڪ ڪجهہ چوڻ کان رڪجي ويو. ڇوڪريءَ زور ڀري چيو تہ، تو موالڪي سچي زندگيءَ جي ڪولہ پڌائي آهي.

انيل ڪجهہ وقت لاءِ چپ ٿي ويو ۽ وري چوڻ شروع ڪيائين ۽ کيس ٻڌايائين تہ، تنهنجي شادي تنهنجي دل موجب ڪونہ ٿي آهي. تنهنجو ڪنهن سان پريم هو پر تو پريم جو نالو ڪونہ نباهيو. انهيءَ ڪري تون اندر ۾ خوش ڪونہ آهين. اهي اکر ٻڌي ڇوڪري ٿڌو ساهہ کڻڻ لڳي. سندس اکين مان ڳوڙها ڪريا جيڪي انيل جي هٿ تي ڪريا. انيل ڇوڪريءَ جا ڳوڙها پنهنجي هٿ تي ڏٺا تہ هو گهٻرائجي ويو ۽ سندس ڇرڪ نڪري ويو. هن ڇوڪريءَ جي منهن ۾ چڱيءَ طرح چتائي ڏٺو. کيس ائين لڳي معلوم ٿيو تہ اها ڇوڪري اڳيئي ڪٿي ڏٺل آهي. کيس ياد ڪونہ پي آيو. هن وري ڇوڪريءَ کي چيو تہ تنهنجي زندگيءَ ۾ هڪ پل اهڙو ايندو جو تون پنهنجو آپگهات ڪندينءَ تنهن ڪري تون پاڻ سنڀال ۽ اڪيلي رهڻ جي ڪوشش نہ ڪر. انيل ڇوڪريءَ جي هٿ ڏسڻ کانپوءِ چانهہ ٺاهڻ لاءِ اٿيو. انهيءَ وقت ڇوڪري انيل جو هٿ پڪڙيندي چيو، " انيل! مان ٿي چانهہ ٺاهيان. تون منهنجي ڪري

شاهوڪار آهيان. انهيءَ ڪري سنڌس گهر اچڻ وڃڻ چاهيان. شيلا جي روبرو اچڻ لئي مان سنڌس گهر چانهه پيئڻ لاءِ ويس. منهنجي عزت رکڻ لاءِ شيلا چانهه سان گڏ پڪوڙا ناهڻ لڳي. مونکي دير ٿي رهي هئي."

مون شيلا کي چيو، "شيلا ڪٿي رميش نه اچي وڃي ۽ ناراض نه ٿئي." حقيقت ۾ ٿيو به ائين. رميش ٻاهرانئين منهنجي پٺڪي گهر ويو. هن کي خبر پئجي ته مان شيلا جي گهر آهيان. رميش شيلا جي گهر آيو سنڌس ڪار جو آواز مون ٻڌو. مان سمجهي ويس ته رميش اچي رهيو آهي. مان تڪڙ ۾ جيئن اٿي ڪري رميش جي طرف وڌيس ته منهنجو چپل ساڙهيءَ ۾ اٽڪي پيو ۽ مان ڪرڻ تي هيس ته مونکي شيلا جي ٻانهن سنڀالي ورتو. انهيءَ وچ رميش اتي اچي ڪمري ۾ پهتو. هن جنهن وقت مونکي ڏٺو ته سنبل جون ٻانهون مونکي سنڀالي رهيون هيون. رميش ائين سمجهو ته مان سنبل جي ٻاکر ۾ آهيان. ڪيس غلطفهمي ٿي وئي. انهيءَ وقت رميش ڪونه ڪڇيو. گهر اچي مونکي ڏاڍو ڏٻاڻ لڳو. ايتري قدر جو مون تي غلط الزام هڻڻ لڳو. ايتري قدر جو مونکي چيائين ته منهنجي گهر مان نڪري وڃ ۽ وڃي سنبل وٽ رهه. مون کيس ڪافي سمجهايو پر رميش ڪونه سمجهيو. مون پنهنجي سس سهري کي سڄي ڳالهه

ڪري. رميش ماءُ پيءُ جو اڪيلو پٽ هو. رميش جي ماءُ پٽ جي دل رکڻ لاءِ منهنجي پيءُ کي هڪ شرط تي مدد ڪرڻ لاءِ تيار ٿيو ته منهنجو پيءُ منهنجي شادي رميش سان ڪرائي. منهنجي پيءُ ڏيڻي آنا ڪاني ڪئي. مون به ڪافي اعتراض ورتو پر گهر جي حالت ڏسي مون شاديءَ لاءِ "ها" ڪئي. مون به توکي وساري ڇڏيو، ڇاڪاڻ ته تنهنجي وڃڻ کانپوءِ مون وٽ ڪا به تنهنجي چٺي ڪونه آئي. مون سمجهيو ته تون آمريڪا ۾ شادي ڪري ويٺو آهين. مون لاچار "ها" ڪئي. شادي کانپوءِ رميش مونکي ڏاڍو خوش رکيو. رميش مون کي سفر لئه ٻاهر وٺي هليو. هو مونکي خوش رکڻ لاءِ هر هڪ ڪوشش ڪئي. هن مونکي سڄو هندستان ڇا! پر يورپ جو سفر ڪرايو.

رميش جي هڪ خاص خوبي اها هئي ته هو وقت جو پابند هو. هڪڙي ڏينهن مان پنهنجي پيڪي گهر گهمڻ ويس. مونکي شيلا جيڪا منهنجي ساهيڙي هئي، تنهن پنهنجي گهر چانهه لاءِ سڏايو. مون ڪيس چيو، "مونکي دير ٿي ٿئي. رميش اچڻو آهي. هو وقت جو ڏاڍو پابند آهي. انهيءَ ڪري مان ٻئي دفعي ايندس." مون ڏٺو ته شيلا جي منهن جو پنو لهي ويو. شايد هنجي من ۾ هئي ته مان هن وقت

تنهنجي ياد جي ڪري ايترو ڪجهه سٺو ڪونه لڳندو آهي. تنهنجي ڪري هيءَ منهنجي حالت ٿي وئي آهي. رڪا روئندي چيو، "انيل هينئر ڇا ٿيندو؟ ايشور جا رنگ نرالا آهن. منهنجو موت به سامهون بيٺو آهي. مان به ڪنهن وقت آپگهات ڪندس."

انهيءَ طرف رميش جو هوش ٺڪاڻي آيو. هو ڪافي پڇتائڻ لڳو. هو ڇا ٿي ڪري سگهيو؟ هنکي رڪا جي ڏاڍي ياد اچڻ لڳي. هن محسوس ڪيو ته رڪا بيقصور هئي. هو پنهنجي ڪئي تي پڇتائڻ لڳو؛ پنهنجو پاڻ کي ڦٽڪارڻ لڳو ته مون خوامخواه رڪا تي الزام لڳايا. سندس دل تي ايترو اثر ٿيو جو هن آپگهات ڪري ڇڏيو.

رڪا اڳتي وڌي انيل کي چيو ته جيڪڏهن تون مون سان شادي نه ڪندين ته مان موت سان شادي ضرور ڪندس. تو چيو ته منهنجي زندگيءَ ۾ هڪ پل اهڙو ايندو جو مان آپگهات ڪندس. جيڪڏهن اهو پل نه آيو ته پوءِ مان آپگهات ڪونه ڪندس. اهو پل تنهنجي هٿ ۾ آهي. جيڪڏهن "ها" ڪندين ته اڃي ويندس؛ "نه" ڪندين ته آپگهات ڪندس. انيل ڀلا جواب ڏيڻ جي رڪا جو هٿ پڪڙيو.

★

ڪري ڇڏائي. مون کين چيو ته سنبل منهنجي ڀاءُ جي برابر آهي. مان اهڙو ڪم ڪين ڪندس. رميش تي ڀوت سوار هو. هن مونکي گهر مان ڪڍي ڇڏيو. منهنجي ڪن ڪانپوءِ وڪيل جي معرفت مونکان طلاق جا ڪاغذ صحي ڪرائڻ. مون ته ڪيس ڪاغذ صحي ڪري ڏنا ڇاڪاڻ ته مان منهنجي بي عزتي برداشت ڪري نه سگهيس. انهيءَ ڪري مون ان غصي ۾ ڪاغذ صحي ڪيا. طلاق ڏيڻ ڪانپوءِ مونکي منهنجي ٻار اچڻ لڳي. مونکي پوءِ خبر پيئي ته تو جيڪي چٺيون مونکي لکيون هيون سي سڀ رميش گم ڪرائي ڇڏيون هيون. هن وقت مان برابر پريشان آهيان ۽ ڪنهن به وقت آپگهات ڪندس.

انيل چوڻ لڳو، "مان جڏهن وقت هندستان واپس آيس ته مونکي خبر پيئي ته تون شادي ڪري ويٺي آهين. مان تنهنجي لاءِ تڙپندو رهيس. مون شادي ڪانه ڪئي. مون گشت واري نوڪري ڪانه ورتي. مان هر روز ١٠ بجي آفيس ويندو آهيان ۽ شام جو واپس گهر ايندو آهيان. انهيءَ ڪانپوءِ هتي باغ ۾ گهمڻ ايندو آهيان. مان هن شهر ۾ ان مهيني کان بدلي ٿي آيو آهيان. ٻيو مون توسان ملڻ جي ڪوشش ڪانه ڪئي. تو مونکي سڃاتو پر مون توکي ڪونه سڃاتو ڇاڪاڻ ته مونکي هميشه

...ئو. هيءُ ڏيري، ڏيري نيڪ ٿيندي ٿي وئي.
...ورن ڏينهن کانپوءِ ڇوڪري نيڪ ٿي وئي.

ڊاڪٽر ڇوڪريءَ کان پڇيو، ”تنهنجو نالو ڇا آهي؟“

ڇوڪريءَ چيو، ”سيتا“

ڊاڪٽر پڇيو، ”تون پڙهندي آهين؟“

ڇوڪريءَ جواب ڏيندي چيو، ”مان اڳ پڙهندي ...هيس. فرسٽ ڊويزن ۾ ايندي هيس. پر هينئر پڙهڻ لاءِ دل ڪونه ٿي لڳي.“

ڊاڪٽر چيو، ”توکي وڌيڪ ڪهڙين، ڪهڙن ڳالهين جي ”هابي“ Hobby آهي.“

ڇوڪريءَ چيو، ”مونکي ڊرائنگ ۽ رونيءَ جا ...الڳ، الڳ ڪورس ٺاهڻ ايندا آهن.“

ڊاڪٽر ڇوڪريءَ کي همت ڏيارڻ لاءِ ۽ سندس ...من وندرائڻ لاءِ کيس چيو، ”سيتا تون هڪ ڪم ڪر. ...هر سومر تي ڪا سٺي ڊرائنگ ٺاهي ڪري، مون ...وٽ کڻي ايندي ڪر ته مان ڏسان ته تو ڪيترو ...پروگريس ڪيو آهي.“ سيتا ڊاڪٽر کي ”ها“ ۾ ...جواب ڏيندي چيو ته مان توهان جي چوڻ مطابق ...ڊرائنگ کڻي ايندس. سيتا جي ماءُ پيءُ کي ڏاڍي ...چنتا هئي ته سيتا نيڪ ٿيندي يا نه، پر جنهن وقت ...هن ڏٺو ته سندس ڌيءَ ڊاڪٽر سان جهڳي طرح

ماٺيلو ٻچي

هن کي ماءُ پيءُ چرين جي اسپتال ۾ وٺي آيا. سندس عمر ١٧ سال کن مس هئي. سندس شڪل تمام سهڻي هئي. هوءَ ايتري قدر خوبصورت هئي جو چانڊوڪي رات کي مات ڪري رهي هئي. سندس ڊگها ڪارا، ڪارا واسنگ نانگ جهڙا وار سندس بدن تي لٽڪي رهيا هئا. سندس منهن تي لعلائي هئي. ڪنهن کي به اعتبار ڪونه ٿي آيو ته هن ڇوڪريءَ کي پاڳل پڻي جو دورو ايندو هوندو. سندس پاڳل پڻي جي حالت ڏسي ڪري سندس مائٽن کي خيال ٿي پيو هو. سندس ماءُ پيءُ کي چنتا هئي ته سندس ڌيءَ ڪڏهن ان حالت ۾ ٺيڪ ٿيڻ گهرجي.

ڊاڪٽر ڇوڪريءَ کي ڏسي ڪري چيو، "توهان ڪو به فڪر نه ڪريو. ڇوڪري جلدي ٺيڪ ٿي ويندي." ڊاڪٽر ڏٺو ته ڇوڪريءَ کي دوا جي نه پر همدرديءَ جي ضرورت آهي. همدرديءَ سان ڇوڪري ٺيڪ ٿي سگهي ٿي. ڊاڪٽر سندس علاج شروع ڪيو. ڇوڪريءَ ۾ ان ٽن ڏينهن کانپوءِ ٿورو

ڪيل ڪيا هو. هو اڃان تائين ڪنوارو هو. پرڪاش
هفتي ۾ هڪ ڀيرو راڄا وٽ ايندو هو ۽ حال احوال
وٺي ويندو هو. هاڻي پرڪاش روز راڄا وٽ اچڻ
لڳو. پرڪاش جي روز روز جي اچڻ ڪري راڄا
۽ پرڪاش جي وچ ۾ پريم جا سلا پيدا ٿيا. آخري
قدر جو پريم جا بيج اختا ٿيندا اي ويا.

هڪڙي ڏينهن پرڪاش راڄا جي سامهون شادي
جو پرستاو رکيو. راڄا سندس ڳالهه قبول ڪئي پر
ساڻس گڏ هڪ شرط رکيو. اهو شرط هو ته، شادي
کانپوءِ سيتا سندس ساڻ گڏ رهندي. پرڪاش راڄا
جو شرط قبول ڪيو. پورائين ۽ ٽي سال پرڪاش ۽
راڄا جو وقت تمام سٺو ٿي گذريو. ٽن سالن کانپوءِ
پرڪاش اهو محسوس ڪيو ته جتي ڪٿي سيتا ساڻس
گڏ ٿي هلي، جيڪا ڳالهه پرڪاش کي پسند ڪانه
هئي. الهيءَ ڳالهه کي وٺي راڄا ۽ پرڪاش جي وچ ۾
جهيڙو ٿيندو هو. پرڪاش راڄا کي چوندو هو ته
سيتا کي ٽالائي موڪلي ڏي. اها ڳالهه راڄا کي
منظور ڪانه هئي. راڄا ۽ پرڪاش جي روز روز
جي جهيڙي سيتا جي دماغ تي اثر ڪري
ڇڏيو ۽ سيتا چري ٿي پئي. هميشه سيتا ٺيڪ هئي.
پرڪاش ۽ راڄا پريم سان رهڻ لڳا. سيتا ته ٻڙ هالي
شروع ڪري ڇڏي. سيتا هفتي ۾ هڪ ڀيرو ڊاڪٽر

ٻالاهي رهي آهي نه هو ڏاڍا خوش ٿيا ۽ ڊاڪٽر
جا شڪرانا ادا ڪرڻ لڳا.

ڊاڪٽر سيتا جي ماءُ پيءُ کي ٻاهر وٺي ويو ۽
کين چوڻ لڳو، "هن وقت سيتا ٺيڪ آهي. اڳتي
هلي توهان ڪو غلط قدم کنيو ته سيتا وري پاڳل
ٿي سگهي ٿي" سيتا جي پاڳل ٿيڻ جو ڪارڻ سندس
پيءُ هو. سيتا جو پيءُ ريلوي ۾ گارڊ هو. سندس
پيءُ جي پگهار سٺي هئي. سيتا جي ماءُ ۽ پيءُ جي
گرهستي زندگي سٺي پئي هلي. سيتا پڙهڻ ۾ هوشيار
هئي ۽ ڪلاس ۾ پهريون نمبر ايندي هئي. هڪڙي
دفعي گاڏي جو حادثو ٿي پيو، جنهن ۾ سيتا جو
پيءُ گذاري ويو. سيتا جي ماءُ جو نالو رادا هو. هوءَ
ڏاڍي سهڻي هئي. بي اي. پاس ڪيل هئي. سيتا
جي پيءُ گذاري وڃڻ ڪانپوءِ رادا اڪيلي ڌيءَ سان
رهڻ لڳي. سيتا جي اسڪول وڃڻ ڪري رادا پاڻ
کي اڪيلو محسوس ڪرڻ لڳي. سندس مٿان سڄي
گهر جي جوابداري هئي. هڪڙي ڏينهن رادا جي
گهوٽ جو دوست رادا کي پرچاٽي ڪرڻ آيو. هن
جو نالو پرڪاش هو. هن اُن وقت رادا کي چيو ته
ڪو ڪم ڪار هجي ته مون کي چئه يا فون ڪندي
ڪر. مان ٿو وت هفتي ۾ هڪ ڀيرو دفعو هڪ ڪم ڪار
پڇڻ لاءِ ايندس. تون فڪر نه ڪر. پرڪاش شادي

۽ اُنهيءَ عورت کي ڀرڪاش سان شادي ڪندي ڪوبہ خيال ڪونہ ٿيو؟ اُنهيءَ اهو ڪڏهن سوچيو تہ سندس شادي سندس ڌيءَ لئي ڪهڙو اثر وجهندي. تون ڀرڪاش جي ٻار ۾ اُڙهي وٺين؟ مان ڊاڪٽر جي. جيڪو ٿيو سو ضرور ٿيندو. تون جيڪڏهن منهنجي شادي راضي خوشي نہ ڪرائيندينءَ تہ مان ڀڄي وڃي شادي ڪندس. مون کي ماڻهو اڃا ملڻو تہ مان نہ ڪنهن جي ماڻهي ماٺ ٿيندس. راڌا ڌيءَ جا اکر ٻڌي چپ ٿي ويئي پنهنجي ڪمري ڏي اڇالي رهي هئي.

وٽ پنهنجي اڙهائي ڄڻي رهاوٽ ۽ ڊرائنگ ڪٽي
ويندي هئي. سيتا دل ۾ ڏاڍي خوش ٿيندي هئي.
هن کي دل ۾ ڊاڪٽر لاءِ پيار پيدا ٿيو. سيتا فرسٽ
ڊويزن ۾ مئٽرڪ پاس ڪئي. سيتا هيندر ڪاليج ۾
داخلا ورتي. هوءَ هر هفتي ڊاڪٽر وٽ ويندي هئي.
سندس دل ۾ ڊاڪٽر جي باري ۾ ڏاڍا اُمنگ هوندا
هئا. ڊاڪٽر سيتا جي ڳالهه سمجهي ويو. ڊاڪٽر جو
نالو مهيش هو. هن جي شادي ڪيل هئي ۽ کيس
هڪ ڌيءَ هئي. ڊاڪٽر زال کي ڪلهي ڇڏيو هو.
ڌيءَ کي پاڻ وٽ رکيو هئائين، سيتا جي ماءُ ۽ پيءُ
کي اها ڳالهه ڪونه ٿي وڻي جو هوءَ ڊاڪٽر سان
پيار ٿي ڪري. اهڙي قدر جو سيتا ڊاڪٽر سان
شادي ڪرڻ ٿي چاهي. اِهيءَ ڳالهه کي وٺي
هڪڙي ڏينهن سيتا ۽ راڌا جي وچ ۾ جهيڙو ٿي پيو.
راڌا سيتا کي چوندي چيو ته سيتا! تون اهو ڪم
ٺيڪ نٿي ڪرين. پنهنجي ۽ ڊاڪٽر جي وچ ۾ عمر جو
ڪيترو نه تفاوت آهي. ڊاڪٽر زال کي ڇڏي ڏنو
آهي. ڊاڪٽر کي هڪ ننڍي ڌيءَ آهي. هاڻي
تون ٻڌاءِ نه تون ڊاڪٽر سان ڪيئن ٿي شادي ڪرين؟

سيتا جواب ڏيندي چيو، "اما پرڪاش سان
انهيءَ استريءَ سان شادي ڪئي جنهن کي هڪ
ڌيءَ هئي. اها زال پرڪاش کان ٣ سال وڏي هئي.

جو مطلب اهو ٿيو ته تون ڪروا ڇوٽ جو ورهه انهيءَ ڪري ٿي رکين جڏهن ايشور موکي وڏي حياتي ڏني ته مان لڳهڙي شيوا ڪندو رهان. ڪيڏو نه ڪاڄڪو آهو آهي"! راڄا چوڻ لڳي ته زال ته مڙس جو اڌ سرير آهي. انهيءَ جي شيوا ڪرڻ ته مڙس جو فرض آهي.

راجو چيو، "مان لڳهڙي شيوا تڏهن ڪريان جڏهن ڪ توهان بيمار هجو. اڄان صبوح هيٺ اهو آهي تون لڳ مان هيٺ اٿي آهين تون اسان ٻهڙي ٻڌي ڪ ٻيءَ ڏي جي شيوا ڪر ته ڪروا ڇوٽ جو ڦل ملندي."

راڄا ڏاڍي ادا سان چيو، "ٺار لڳ اڄ موکي آرام ڪرڻ ڏي. موکي چڪر ٿا اچن. موکي چاهه پيار."

راجو راڄا جي ادا تي جهڪيو. راڄا کي چاهه ڏاهي پياري، ڏيءُ کي ٺهڻ ڪارائي اسڪول موڪليو. راجو لهڻ ڪري استت ڪٺي شهر ڏانهن روانو ٿيو. استت ۾ سوچ ڪهه، معدو، باداميون، ڪاڄا ۽ ٻيا آٺڻ ڏاهه لڳل هئو. راجو سوچڻ لڳو ته هيءَ ورهه مڙس کي وڏي حياتي ڏيڻ جو آهي ٻيا ٻالڪي وڏي حياتي ڏيڻ جي هوراڪ آهي. راجو استت ڪٺي ٻزار ڏانهن هلڻ لڳو ته راڄا چيس ته

ڪروا چوٿ

راڌا ڏاڍي آواز ۾ پنهنجي گهوٽ راڄو کي چيو ته اڄ مونکي ڪروا چوٿ جو ورت آهي. انهيءَ ڪري مان اڄ آرام ڪندس ۽ ڪنهن سان به ڪونه ڳالهائيندس. پنهنجي گهوٽ کي وڌيڪ چيو ته هيءَ رسم اٿو الهيءَ مطابق ورت لاءِ شيون وٺي اچجو. راڄو جو رسم ٻڌڻ سان سندس مغز چڪر کائڻ لڳو. هٿ ڏڪڻ لڳس. ڏري گهٽ ڪرڻ لي هو. رسم ۾ ورت جون شيون ايتريون لڳيل هيون جيڪ ڪنهن راڪشس جو کاڌو هو. راڄو راڌا کي چيو، ”نرملا اسڪول ويٺي آهي، انهن کي لوڻ ناهي ڏي.“ راڌا وڏي ٺمڪا سان راڄو کي چيو، ”توکي خبر آهي ته، مونکي ورت آهي. انهن ڪري مهرباني ڪري نرملا کي اٿار، مکڻ ۽ کير ڏي. منهنجي لاءِ ۽ پنهنجي لاءِ چانهه ناهه. ورت ۾ انهن مونکي چانهه ناهي پيئڻي ته الهيءَ جهڙو ٻيو ڪجهه جو ڪم ڪونه آهي.“

راڄو راڌا جا اکر ٻڌا ته چڙڪ ڪري واس ۽ ڪمس چوڻ لڳو، ”توکي چانهه ناهي ڏيان ته ڏوهه جو ڪم آهي. توکي اها خبر ڪونه آهي ته مڙس گهر ڪم ڪرائڻ نرڪ ۾ وڃڻ جي نشاني آهي، انهيءَ

گهرندا آهن."

نرملا جواب ڏيندي چيو، "مهاراڻي، مان ته سمجهان ٿي ته هيءَ ڌرتي ڌارون پنهنجي سڀ ڳاهٽ لاءِ ڪن ٿيون ۽ ماڻهس جي عمر گهٽ ٿيون ڪن."

راڻا ڪسي به اچي ڏيءَ کي چيو، "بڪواس بند ڪر. تون ڌرتي جي ڀي عزتي ٿي ڪرين. مون ڌرتي رکيو آهي ته ٻچڙان پنهنجي ٻيءَ کي وڏي حيالي ڏي."

نرملا جواب ڏيندي چيو ته "ها" مون ٻچڙان ٻنهيءَ کي وڏي حيالي ڏي ته ٻاهڙ ملي ۽ روني ڪري. تون آرام ڪرين. مان لوڪي نور ڏيندي رهان. اهي اکر ٻڌي راڻا کي ڏاڍو ڪو اچرڄ لڳو. نرملا کيس سمجهائيندي چيو، "مون ڪو نه ڪر. تون چپ ڪري ويهه. ڇاڪاڻ ته لوڪي ڌرتي آهي تون ايشور جو ڏالو جپ ته لوڪي ڌرتي جو قتل ملي. راڻا ڏيءَ جا اکر ٻڌي چپ ڪري سمهي پئي. هڪ طرف راڻا کي ڌرتي هٽڻ ڪري ٻيٽ ۾ ڪٿس ٻرجي وئي ۽ ٻئي طرف ڪڏهن مان نه ڳالهائڻ ڪري راڻا کي چڪر اچڻ لڳا. الهون ڏسڻ ۾ ٻي آيو ته راڻا جو اليڪشن وڌي ويو آهي. سندس اهڙي حالت ٿي جو هوءَ ٻلنگ تان اٿي نه پئي سگهي. سندس اهڙي حالت ڏسي راجو ڊاڪٽر

توهان ڏسجو ته، راموءَ ماءُ ٻاسڻ ٻهاري لاءِ اچي ٿي ڪين ٿي. راجو رستي تي راموءَ ماءُ کي ڏٺو ڏيندو ويو. راجو جڏهن وقت گهر موٽيو ته ڪيس پتو پيو ته، راموءَ ماءُ ڪم لاءِ ڪونه آئي آهي. ٻاسڻ جهوٺا پيا هئا.

راڌا چوڻ لڳي ته موڪلي ڇڪر ٿا اچن. مان مران ٿي. راجو کي ڏاڍو ڪسو آيو ۽ راڌا کي چوڻ لڳو ته، ورهه ڇو رکيو اٿئي؟ پنهنجي لاءِ مصيبت ڇو پيدا ڪئي اٿئي؟ موڪلي وڏي حياتي ڪونه ڪئي ته ورهه ته رک. پر راڌا هڪ ٿي ٻئي. لاچار ويچارو راجو منجهند جي روٽي ڪرڻ لاءِ تيار ٿيو. روٽي ڪيئن ڪري! سڀ ٻاسڻ جهوٺا پيا هئا. راجو سوچيو ته اڄ جي موڪل ونڻ جي معني ٿي ٻاسڻ ملڻ ۽ روٽي پچائڻ. راجو ٻاسڻ صاف ڪيا ۽ روٽي پچائي. نرملا اسڪول مان آئي ٻهي ٻئي ڏي روٽي کاڌي. راڌا جي پيٽ ۾ ڪونا ٻئي ٻ ڪيا. ڪيس سڄي ڏينهن ۾ سور ۽ ٿڪاوٽ هئي. راڌا ڏي کي چوڻ لڳي ته ڪيس زور ڏئي. نرملا ماءُ کي زور ڏيندي پڇيو، "هي ڪروا چوٿ جو مطلب ڇا آهي؟

راڌا جواب ڏيندي چيو، "پٽ، ڪروا چوٿ جو ورت زالون پنهنجي مڙس جي وڏي حياتي لاءِ

کي فون ڪري گهرايو.

ڊاڪٽر راڌا جو حال ڏسي ڪري چيو ته، راڌا جي ورت جي ڪري هن کي ٻه ڪونه کاڌو آهي تنهن ڪري راڌا کي گهڻي ڇڏي وئي آهي ۽ بلڊ پريشر وڌي ويو آهي. هيءَ ڪارڻ آهي ته راڌا کي هن سان ڪونه ڳالهايو آهي. انهيءَ ڪري هن بيهوشي اچي وئي آهي. ڊاڪٽر چوڻ لڳو ته ٻچڻ جي ڪا ڳالهه ڪونه آهي. هن کي گلوڪوس چڙهائڻو ته پوندو. راڌا گلوڪوس جو نالو ٻڌي هڪدم کٽ تان ٽپ ڏئي اٿي ۽ چوڻ لڳي ته. مان ورت ڇوڙيان ٿي. مونکي روٽي آڻي ڏيو. اهو "سون تي ڳهورايو جو ڪن ڇني". هڪ طرف مون ورت رکي مڙس کي ڏني ۽ ٻاڻ کي تڪليف ۾ وڌم ۽ ٻئي طرف ڊاڪٽر ۽ دوائن جو بل ڀريم. ڊاڪٽر ١٠٠ روپيه فيءَ ورتي هلندو رهيو. راڌا ١٠٠ روپين جون لکيل دوائون. ١٥٠ روپين جي ڪاٺ جي سامگري جو خرچ ڏسي راڌا ٻچي وئي. راڌا قسم کنيو ته وري ڪوبه ورت ڪونه رکندس. ورت رکڻ سان راڄو جي عمر نه ڪونه وڌندي! الٽو گهر ۾ ڪليش وڌندو. راڄو جي جنم جي عمر هوندي، اوتري ٿيندي. اهڙن ڇٽي ڪري راڌا روٽي کائڻ وئي. گهرايل شيون سڀئي ٻاڻ ۾ وڌائي کاڌيون. ★